

Opbouw

Tot opbouw van het gereformeerde leven

Spruite Davids

Een spruitje heeft de Heer geplant
Te Betlehem in 't Joodse land,
Uit Davids stam gesproten
Vol koninklijke loten.

Zijn twijgen staan wijd uitgebreid
Uit bloemen sierlijk overspreid,
Als met een peerlen krone:
Geen schoonheid is zo schone.

In 's Heren lusthof zal hij staan,
Vol vruchten die de ziel verzaân,
Zijn loof geneest de zieken,
Wijd boven alle dranken.

Gods Waarheid zal zijn wortel zijn,
Gods warme liefd' zijn zonneshijn,
De grote Geest een reine
En levende fonteyne.

O Vader goed, geef dat wij ras
Dit overkostelijk gewas
Met hartevreugd genieten;
Geen kruis zal ons verdrieten.

J. Revius

(verzaân = verzadigen)

Groet

Van harte wensen wij – bestuur en redactie van Opbouw – de lezers en medewerkers van ons blad goede feestdagen en een gezegend 1992 toe!

Met uw hulp hopen we ook in het nieuwe jaar u weer een boeiend en opbouwend blad te kunnen bieden.

Bestuur en redactie.

35e jaargang – nr. 26
20 december 1991

In dit nummer

- 458 P. Veldhuizen
Ik ben het licht der wereld
- 460 J.C. Schaeffer
Tussen Ede en Apeldoorn (1)
- 462 B. Wielenga
In het Huis van de Godsvrucht
- 464 B. Vos
Polen, het land van de Zwarte Madonna (2)
- 466 W.G. Rietkerk
'Waar geen troost voor is'
- 468 Jezus over de Farizeeën en schriftgeleerden (3)

Opbouw

Veertiendaagse uitgave van de gereformeerde persvereniging opbouw

Redactie

Drs. H. Algra
Ds. J. Bouma
T. Hoekstra
Drs. H. de Jong
Drs. P.J. van Kampen
Mr.dr. J. Meulink
D.W.L. Milo
Ds. K. Muller
M.J.F. van der Wal

Adres van de redactie

Ds. K. Muller,
Oude Veenscheiding 15,
8446 LC Heerenveen.
Tel. 05130-20476
Alle kopij dient uiterlijk dinsdags, in de week voorafgaande aan de week waarin Opbouw zal verschijnen, bij de redactie binnen te zijn.

Kerknieuws/Onder andere(n)

M.J.F. van der Wal,
Brugakker 60-17,
3704 RA Zeist.
Tel. 03404-61525.

Abonnementen en ledenadministratie

Administratie Opbouw
Marjoke van Veelen-Vreugdenhil
Postbus 84183, 3009 CD Rotterdam.
Tel. 010-4550802.
Gironummer 404945 t.n.v.
Geref. Persvereniging Opbouw.

Lidmaatschap Persvereniging

Aanmelding door overschrijving van min. f 25,- contributie op bovenstaand gironummer.

Abonnementen

Het aanvragen of opzeggen van abonnementen uitsluitend bij de administratie. Abonnementen kunnen ieder moment ingaan, doch slechts per 31 december eindigen. Opzeggen uiterlijk tot 15 november.

Abonnementsprijs

Bij vooruitbetaling te voldoen.
f 63,- per jaar of f 35,- per half jaar.
Voor studenten f 51,- per jaar.
Buitenland f 89,- per jaar of f 104,- per luchtpost. Chequekosten buitenland: f 10,-.

Advertenties

Tarief: 58 ct. per mm. bij 45 mm. breed (excl. 6% BTW). Advertenties inzenden tot woensdag 8.30 uur, anderhalve week vóór verschijningsdatum. Familieberichten uiterlijk vrijdagmorgen, in de week voor verschijning. Advertenties en familieberichten rechtstreeks naar Nedag, t.a.v. het bedrijfsbureau.

Technische realisatie

Nedag Grafisch bedrijf b.v.,
postbus 208, 3770 AE Barneveld,
tel. 03420-10760, fax 03420-92542.

Druk

'Steenbergen', Zeist.

P. Veldhuizen, Leerdam

Ik ben het licht der wereld

Joh 8:12

Het licht komende in de wereld

De eerste scheppingsdaad van God waarbij het woord 'goed' valt lezen wij als Hij het licht in aanzijn roept. „En God zeide: Er zij licht; en er was licht. En God zag, dat het licht 'goed' was, en God maakte scheiding tussen het licht en de duisternis”, Gen. 1,3. In dit woord gaat het niet om licht tot verlossing, want de schepping op zich had geen verlossing nodig. Van de schepping geldt: En God zag alles wat Hij gemaakt had, en zie, het was zeer goed”, Gen. 1,31.

Als Christus zich het licht der wereld noemt gaat het niet over het natuurlijke zonnelicht dat de mens van node heeft om te kunnen leven, maar over het licht tot verlossing van het ten ondergang gedoemde leven. Het leven is anders geworden door de zonde en de dood.

Het licht dat God laat schijnen om de duisternis te doen verdwijnen is de zon. Maar God heeft ook een ander licht gegeven om met de nacht der zonde en haar ontzagwekkende gevolgen van ontwrichting en dood af te rekenen. Dan denken wij aan de 'Zon der gerechtigheid'. Dit is het licht dat schijnt in de duisternis en waarvan gesteld moet worden dat de duisternis dit licht niet heeft gegrepen. Sinds de zondeval is God bezig de mens dit licht te schenken. Vanaf de moederbelofte geldt: „Het waarachtige licht, dat ieder mens verlicht, was komende in de wereld”, Joh. 1,10. De Verlosser – het licht der wereld – is beloofd aan de hele mensheid. „Wij geloven, dat de goede God, toen Hij zag dat de mens zich aldus in de lichamelijke en geestelijke dood gestort en zich volkomen ongelukkig gemaakt had, hem in zijn wondere wijsheid en goedheid zelf is gaan zoeken, toen hij bevond voor Hem vluchtte, en hem heeft getroost met de belofte hem zijn Zoon te geven, die geboren zou worden uit een vrouw om de kop van de slang te vermorzelen en hem zalig te maken”, art. 17 N.G.B. God heeft met dit licht niet maar één volk op het oog, maar de hele wereld. De 'knecht des Heren', waarin wij – als in de vorm van een piramide vanuit de breedte naar de top – achtereenvolgens Israël, de rest of het trouwe deel, tenslotte de Messias mogen zien, is gesteld tot „een licht der naties; een licht der volken”, Jes. 42,6; 49,6; 51,4.

Christus, het licht der wereld – Kerstfeest

In Jezus Christus gaat God zijn erbarmen tonen met de wereld. De Zoon van God brengt licht in de duisternis.

Hij spreekt woorden zo aanmatigend dat het werkelijk een confrontatie wordt. Het klinkt zo exclusief en het is het ook: „Ik ben het licht der wereld”. Wie durft zó te spreken, wie kan dit van zichzelf stellen? Het gaat hier om een goddelijk openbaringswoord. Het is goed mogelijk dat Jezus dit woord gesproken heeft tijdens de viering van het Loofhuttenfeest. Het Loofhuttenfeest werd afgesloten met een enorme nachtelijke feestverlichting in de voorhof der vrouwen. Vier enorme gouden luchters stonden dan in de voorhof opgesteld. Die indrukwekkende kandelaars lieten hun licht schijnen over de muren heen en verlichtten zo Jeruzalem. Er werd met fakkels gedanst. Jeruzalem, de stad van de grote Koning, was verlicht en vierde het Loofhuttenfeest. De oogst was binnen. Leve het leven! De geschiedenis van de overspelige vrouw gaat direct aan deze woorden van Jezus vooraf. Een zwerfsteen, die als parel een uitgelezen plaats heeft gevonden in het evangelie.

Bij die gelegenheid van het Loofhuttenfeest spreekt Jezus: „Ik ben het licht der wereld”. Het licht niet slechts voor Israël, maar voor de hele wereld. Het gaat hier wel degelijk om de universaliteit van het heil. De heilsbetekenis van Christus voor de wereld. De wereld ligt sinds de zondeval in de duisternis en nu is daar de Zon der gerechtigheid als het licht der wereld. Nu eerst breekt in Jezus Christus dit licht door. Nooit eerder is er iemand geweest op wie deze woorden van toepassing zijn. De geschiedenis der mensheid heeft slechts één wezenlijk lichtpunt!

Hij is de gezondene des Vaders en daarom schakelt Hij alle andere lichten uit. Het gaat hier om het ene licht van boven. Wil Jeruzalem door Hem verlicht worden? Wil Israël bij dit schijnsel leven? Hoe kijken wij tegen een uitspraak van Jezus als deze aan? In dit woord dringt ook een oordeel over ons eigen leven door. Ben ik duisternis? Moeten wij in dit licht een woord van Paulus verstaan als hij zegt: „Ik weet dat er in mij, dat is in mijn vlees, geen goed woont”? Zullen we toch nog maar eens proberen de spijkers gloeiend te krijgen? Als wij denken, dat we in onszelf niet gerekend hoeven te worden tot de duisternis dan verlangen wij naar dit licht niet. Maar, waarvoor hebben wij Christus dan nodig? Over dit woord „Ik ben het licht der wereld” moeten we struikelen, want we worden als we los van Christus

Wij zijn de weg kwijt. Dat is benauwend, want dan vinden wij onze bestemming niet. Christus zegt: „wie Mij volgt, zal nimmer in de duisternis wandelen, maar hij zal het licht des levens hebben”. De duisternis karakteriseert de bestaanswijze van de mens, die zonder het licht van Gods liefde, die manifest is geworden in Jezus Christus, doeleloos en richtingloos voortleeft en niet weet waar hij heengaat. In Jezus Christus verschijnt God op het toneel der wereld om ons bij te staan. Dat maakt Kerstfeest ons duidelijk. Jezus roept op tot navolging van dit licht. De navolging is hier geen imitatio Christi, dat begrijpt ieder, want Christus is uniek. Tussen de Christus en de christen is geen gradueel, maar een wezenlijk verschil. De navolging, een ander woord voor het geloof, het Jezus voor ogen hebben in het moeitelijke leven, brengt licht aan. De komst van Christus in de wereld schenkt de gelovige het licht des levens, dat de duisternis verdrijft.

Jezus zegt niet: wie mij volgt zal het voor de wind gaan, zal voorspoed hebben. Maar Hij belooft: „wie Mij volgt, zal nimmer in de duisternis wandelen, maar hij zal het licht des levens hebben”. Het geloof in Christus overwint de duisternis.

Slechts één licht – jaarwisseling

Doordat Jezus leeft, ontvangen de gelovigen van Hem „het licht des levens”. Licht dat nodig is om het leven met zijn afbraak aan te kunnen. Dit gaat veel verder en reikt veel dieper dan dat iemand ons soms enige tijd weet te inspireren. Christus' Geest en genade zijn werkzaam in het leven der gelovigen. De krachten der toekomende werken op hen in. Daarom laat Christus zich met niemand uit de geschiedenis vergelijken. Hij komt niet bij ons vandaan, maar komt ons van Gods kant te hulp. Zijn licht straalt in de duisternis. Hij is het waarachtige licht dat in de wereld gekomen is. De mensheid heeft maar één verlosser. Daarom breekt het licht niet in allerlei plaatsen door, omdat er religieuze genieën zouden zijn opgestaan, maar enkel daar waar God Zelf in het vlees verschijnt. Zo is Kerstfeest werkelijk een blij feest, want het getuigt van Gods komen in deze wereld. Licht in de duisternis.

Daar er slechts één licht is, delen wij de geschiedenis overeenkomstig de doorbraak van dit licht in tweeën en spreken wij over de tijd vóór de geboorte en de tijd na de geboorte van

Christus. In Hem verricht God eeuwigheidswerk in de tijd. 1992 is in elk geval een jaar dat niet los te denken valt van de persoon en het werk van Jezus Christus. Daarom hebben wij goede moed, want Zijn rijk, „dat niet van deze wereld is”, komt. Eens breekt het licht op volle sterkte door, als Hij wederkomt. Dan eerst „zal het licht zijn, eeuwig licht zijn, licht uit licht en duisternis” (Da Costa). „En de stad heeft de zon en de maan niet van node, dat die haar beschijnen, want de heerlijkheid Gods verlicht haar en haar lamp is het Lam”, Openb. 21,23. Zal dat dan licht der natuur of genadelicht zijn? Het einde van de afgelegde weg zal beter zijn dan het begin. Het hernieuwde paradijs gaat het eerste paradijs te boven. Dan zal het blijken: Heil is meer dan zijn.

De kerststal en het kind

Het Kerstfeest in ons ouderhuis was streng gereformeerd maar knus met tulband, kaarsen en als feest het nummer van Timotheüs.

Daarin vond je wel afgebeeld de Kerst als antiek schilderij, maar in ons dagelijks bestaan was 't visuele er niet bij.

Tot ik een Brabants vriendje kreeg en dat wil zeggen: katholiek. Daar trof ik – klandestien – in huis iets van het wonder der mystiek.

Devotielampjes aan de wand. Het wierookluchtje dat er hing. De oude kerststal in echt mos: een dierbare herinnering.

Want op dit tafeltje bij 't raam heeft eens dit kind het Kind ontmoet en zo konkreet als in zijn spel. Zo was het werkelijk en goed.

En jarenlang behield de Kerst die heerlijke realiteit. Wat daar zo vroeg begonnen is, helaas, nu ben ik het soms kwijt.

Het rijke roomse leven is dan ook niet meer wat het toen was, de mannen-broeders waren fout, een te beperkt regentenras.

Maar al die ruimte om ons heen die duizelig van vrijheid maakt, manifesteert zich zo het Kind, dat levenslang mijn troost uitmaakt?

Nee, het zat niet in die stal, Het wordt herboren in ons hart. Was ik nog maar dat kind van toen en kreeg ik zo een nieuwe start.

Frank Daen

Kunst... voor de dag ermee!

Op zaterdag 11 april 1992 wordt in De Veluwehal in Barneveld weer de tweejaarlijkse Ontmoetingsdag van de Nederlands Gereformeerde Kerken gehouden. Dan kunnen beeldende kunstenaars hun werk tonen aan een breed publiek. Vooral jonge kunstenaars en academie-studenten worden uitgenodigd om mee te doen. Op de Ontmoetingsdag zijn tentoonstellingschotten aanwezig waaraan schilderen, tekeningen en foto's kunnen worden opgehangen. Als u/jij interesse hebt om aan deze groeps-expositie mee te doen, neem dan zo

spoedig mogelijk contact op met:
– mevrouw B. Thijs (Werkgroep Ontmoetingsdag) tel: 050-345248 of
– Bert Leguyt (organisatie expositie) tel: 075-218298.

J.C. Schaeffer, Apeldoorn

Tussen Ede en Apeldoorn (1)

Dit jaar werd in Ede de Landelijke Vergadering van onze kerken gehouden. Het is over het algemeen een vrij rustige vergadering geweest, waar beslist geen schokkende zaken aan de orde waren. Ze had in totaal vijf zittingen nodig om haar agenda af te werken onder de rustige en vriendelijke leiding van haar voorzitter, br. P. Wassenaar.

De zaak die ook buiten onze kring het meest de aandacht trok was de verhouding van onze kerken tot de Chr. Geref. Kerken en de Vrijgemaakt Geref. Kerken. In enkele artikelen wil ik graag een paar kanttekeningen maken bij wat daarover besloten is. Tevens is het een poging om de balans op te maken.

Ik doe dat onderweg tussen Ede en Apeldoorn. En dat in dubbele zin. Allereerst omdat de gemeente van Apeldoorn, die ik dienen mag, is aangewezen als roepende kerk voor de volgende L.V., die zal plaats vinden in 1994 – als de Heer van de kerk niet voor die tijd gekomen is. Maar in de tweede plaats, omdat in de loop van 1992 in Apeldoorn ook de e.v. Synode van de Chr. Geref. Kerken hoopt bijeen te komen. En deze synode staat voor een uitermate belangrijke beslissing over de voortduur van de contacten, zowel met onze kerken als met de Vrijg. Geref. Kerken. En naar deze beslissing wordt door velen binnen de kring van wat wel de 'kleine gereformeerde oecumene' wordt genoemd met grote spanning uitgekeken. Laat ik proberen de lijn in de gesprekken van de afgelopen jaren nog eens aan te geven.

De Chr. Geref. Synode van '89

Deze synode nam m.b.t. de verhouding met de beide andere genoemde kerkverbanden teleurstellende besluiten. Om me nu maar tot het onze te beperken, van de herkenning van m.n. onze kerken als ware kerken van Christus, die een aantal jaren geleden duidelijk groeiende was en die resulteerde in de gemeenschappelijke verklaring m.b.t. de toeëigening des heils van 1975, bleek in de officiële besluitvorming niet zoveel meer over te zijn. Immers, de synode sprak uit "dat in de Nederlands Gereformeerde Kerken met betrekking tot de toeëigening van het heil geen recht gedaan wordt aan wezenlijke elementen uit de belijdenis der kerken" (accentuering door mij, JCS). Dat is een uitspraak, die uiteraard iedere gereformeerde, die zijn belijdenis liefheeft, pijn doet. En die pijn wordt nauwelijks verzacht door de vaststelling in hetzelfde synode-besluit „dat de geconstateerde verschillen... geen belemmering mogen zijn om te erkennen dat de Nederlands Gereformeerde Kerken zich in alles willen stellen op de grondslag en begeren te leven naar de gerefor-

meerde belijdenis" (accentuering door mij, JCS). Volgens de synode van Groningen willen we dus wel recht doen aan de belijdenis. Ons verlangen is lofwaardig. Maar in de praktijk brengen we er nog maar weinig van terecht.

De Deputaten voor de Eenheid van de Gereformeerde Belijders ontvingen de opdracht om na te gaan of de vastgestelde verschillen al of niet binnen de grenzen van Schrift en Belijdenis vallen.

Daarnaast stelde de synode vast, dat er vragen waren gerezen t.a.v. het functioneren van ons Accoord van kerkelijk samenleven, die toch om een nadere bespreking vragen. En aan de Deputaten werd opgedragen deze vragen uitvoeriger dan tot nu toe met ons te bespreken.

Impasse

Het is niet te verwonderen, dat deze uitspraken er de oorzaak van waren, dat het rapport, dat onze Commissie voor Kontakt en Samenspreking aan de L.V. van Ede uitbracht m.b.t. de samenwerking met de Chr. Geref. Kerken, sombere klanken liet horen. De Commissie was unaniem van oordeel, dat er na deze uitspraak van de synode van '89 sprake is van een impasse. We stelden ook met teleurstelling vast, dat er voor het eerst sinds 1974 geen uitdrukkelijke oproep aan de eigen kerken werd gedaan om, waar mogelijk, aan de eenheid met onze eigen kerken te blijven werken of dat werk ter hand te nemen. Eenstemmig was de Commissie ook in de overtuiging, dat het gesprek over „de toeëigening des heils" na zoveel jaren nu toch eindelijk tot een afronding moet komen. Wat is er na zoveel gedachtenwisselingen nog toe te voegen aan wat er al is gezegd? We stelden de L.V. voor ons op te dragen nog eenmaal te proberen ons standpunt in dezen zo helder mogelijk te formuleren. En dat zou dan de Chr. Geref. Deputaten moeten dienen bij de uitvoering van hun opdracht om te komen tot „een gefundeerd antwoord op de vraag of en in hoeverre de besproken zaken het voortgaan op de weg naar verdere eenheid blijvend belemmeren".

Hoe nu verder?

Was er op deze punten eenstemmigheid binnen de Commissie, verschil van mening was er over de vraag, hoe in de nabije toekomst verder moest worden gehandeld. Een minderheid van drie leden zag na de definitieve formulering van boven genoemd standpunt over „de toeëigening des heils" voorlopig geen taak meer voor onze Commissie weggelegd. Zij wilden de besluiten van de Chr. Geref.

Synode van '92 nu eerst meer eens afwachten en zolang de gesprekken bevroren. In elk geval op landelijk niveau. De meerderheid gaf te kennen, dat we ons ondanks de vastgestelde impasse niet moesten laten beheersen door gevoelens van teleurstelling en frustratie. Die gevoelens mogen ons de marsroute voor de toekomst niet voorschrijven. „De roeping tot eenheid met allen die onze Here Jezus Christus in onverderfelijkheid liefhebben weegt immers zwaarder dan onze gevoelens", zo staat te lezen in dat gedeelte van het Commissierapport, dat het standpunt van de meerderheid weergeeft.

Wel bleek ook die meerderheid niet een duidelijke visie te hebben op een nieuwe opdracht, die de L.V. aan de Commissie zou kunnen verstrekken. Hopelijk waren de afgevaardigden zelf zo creatief om weer perspectieven te openen.

En ik meen, dat in het licht van de hier boven geschetste situatie onze Landelijke Vergadering inderdaad voor een verrassend antwoord heeft gekozen. De broeders in Ede hebben zich niet laten leiden door de ontmoedigende resultaten van het gesprek op landelijk niveau. Ze hebben zich integendeel meer laten inspireren, door wat er desondanks plaatselijk zich ontwikkeld heeft in de afgelopen jaren.

Samenwerkingsgemeenten

Voordat ik nader inga op de besluitvorming op de L.V. noem ik als één van de meest sprekende voorbeelden van zo'n positieve ontwikkeling de verklaring die door de samenwerkende kerken van Almere, Lelystad en Nieuwegein is uitgegeven.

Deze kerken kennen, de één wat langer dan de ander, een unieke vorm van samenwerking, waarbij men praktisch volledig geïntegreerd is. Men bezit samen één kerkgebouw, maakt samen gebruik van de diensten van één predikant, heeft een kerkeraad van gemengde samenstelling, enz. En de leden weten van elkaar nauwelijks nog wat de officiële kerkelijke bloedgroep is. Dat is vrijwel alleen nog maar een kwestie van een aantekening op de ledenkaart, die de scriba in zijn bezit heeft.

Welnu, deze samenwerkingsgemeenten hebben eind vorig jaar een verklaring uit laten gaan, zowel naar het Chr. Geref. als naar het Ned. Geref. kerkverband, waarin zij het volgende stellen: „Wij spreken als samenwerkingsgemeenten uit na het beleven van vele jaren van samenwerking in de dienst van Woord en Sakrament..., dat er sprake is van een voltooide geestelijke eenwording van onze plaatselijke gemeenten en wel zo, dat wij niet meer uit elkaar wensen te gaan. Deze

samenwerking heeft geen enkel voorlopig karakter meer en vraagt in de komende jaren om een voltooiing. Wij willen een gemeente van Jezus Christus zijn met behoud van banden met onze beide landelijke kerkverbanden" (accentuering van mij, JCS).

Met deze verklaring doen deze gemeenten ook een beroep op de beide verbanden, waartoe ze behoren. Ze vragen om regels, die in deze bijzondere situatie voorzien. Hoe zit het b.v. met de rechtspositie van de predikanten, zowel naar kerkelijk als naar wereldlijk recht, in dergelijke gemeenten? En wat voor konsekventies heeft zo'n volledige integratie voor de kerkverbandelijke verplichtingen, zoals de financiële afdrachten aan diverse deputaatschappen en commissies? Het zal duidelijk zijn, dat het afbreken van de kontakten op landelijk niveau juist voor deze kerken een ongewenste terugslag zou kunnen betekenen. En daarom is de houding van de L.V. van Ede in dezen hoopgevend te noemen. Zich niet blind starend op de landelijke impasse heeft men gezocht naar wat toch nog tot de mogelijkheden behoort. Maar daarover verder in een volgend artikel.

(wordt vervolgd)

Kerstmis 1943

Het werd Kerstmis in Natzweiler. De Duitsers gaven ons zowaar een dag vrijaf, wij werden niet gepest, kregen behoorlijk te eten, kregen enkele Russische sigaretten, merk Bregawa, en in een barak was... een kerstboom opgericht waarbij wij Stille Nacht mochten zingen. Was dit een onverwachte aandoenlijke goedheid van de Duitsers? Ik geloof eerder dat deze voorstelling bij hun demonische spel behoorde. Hoe het zij, wij waren allen in een verheven stemming. Gerard van Hamel (die op mijn verjaardag, 19 juli 1944, zou bezwijken) las ons het kerstverhaal voor uit een georganiseerde Bijbel en zei daarna een kerstgedicht op. Daarna wilde ik alleen zijn.

Stiekem trad ik met mijn kostbare sigaretten naar buiten, de dikke sneeuw in. Het was ijsig koud en in de hemel fonkelden al sterren. De zon was echter nog niet lang ondergegaan en in het westen was het nog donkerrossig. Ik liep naar beneden, naar het plateau naast het crematorium waarachter geweldige bossen groeiden. Je had daar ook een schitterend uitzicht over het dal. Het dal hing vol violette nevelen. Toen ik daar in eenzaamheid stond, een sigaret opstak en langzaam terugkeerde tot mijn eigen sfeer, begonnen van heel ver onder de nevelen in het verborgen dal kerkklokken te luiden.

Kort daarop verscheen mij in het noorden, richting Nederland, een geweldig zilveren kruis in de hemel. „Het volk dat in duisternis gezeten is, heeft een groot licht gezien en voor hen die gezeten zijn in het land en de schaduw des doods, is een licht opgegaan.”

Dit is geen verbeelding geweest. Dit is de werkelijkheid geweest. Zo waarlijk helpe mij God almachtig.

Uit: Nacht und Nebel, door Floris Bakels

Pastorale notitie

G. v.d. Brink, Veenendaal

Is er geen oplossing?

De Amerikanen zijn bezig de Palestijnse kwestie te forceren, vooral de kwestie-Jeruzalem, waarvoor geen oplossing is. Dikwijls moet ik terugdenken aan de dag dat mijn vrouw en ik de gast waren van Dr. Ibrahim Anèni, cardioloog te Chalchoel, in de buurt van Hebron, vader van een groot gezin en ongeveer 55 jaar oud. Toen hij bij onze toevallige ontmoeting in Jeruzalem merkte dat ik dominee was, zei hij: „U wordt eenzijdig voorgelicht. Kom, en wees een dag mijn gast”. Overladen met indrukken zijn we die avond teruggekeerd. Onvergetelijk blijft de herinnering aan het dramatische verhaal van vier generaties Anèni op de vlucht voor de oprindende Israëli's. Dr. Anèni nam ons mee naar een oosterse woning in de buurt van Bethlehem. „Kijk”, zei hij,

„dat huis hebben mijn ouders met hun eigen handen gebouwd. Maar ze werden eruit verdreven. Toen moeders verzoek of ze nog even naar binnen mocht werd afgewezen, bleef ze op haar eigen stoepje dood”. Toen ik dr. Anèni vroeg wat naar zijn mening de oplossing was van de gigantische problemen, antwoordde hij met verstikte stem: „There is no solution!” (Er is geen oplossing). Drie maanden later was hij dood: overleden aan een hartaanval.

Kort geleden hield Rev. Colin Chapman (Anglicaanse dominee, en een jaar of tien werkzaam geweest in het Midden Oosten) een serie lezingen voor onze stichting 'Evangelië en Moslims'. Vooral tot christenen die oog hebben voor de bijzondere plaats van Israël in de Bijbel, zei hij: „U moet niet beginnen bij uw Bijbel, maar bij de geschiedenis van de laatste honderd jaar en bij de Palestijnse visie op Jeruzalem”. Toen Colin Chapman deze visie voor ons uitwerkte, moest ik onweerstaanbaar terugdenken aan de uitspraak van Dr. Anèni: Er is geen oplossing!

Maar Rev. Chapman gaf die wel. Hij besloot zijn toespraak nl. met een parabel. Die ging als volgt: Er was eens een rijk man, die twee zonen had. Bij zijn dood verdeelde hij zijn akker in twee gelijke stukken en gaf aan elk van zijn zonen een deel. Nu was de éne zoon schatrijk, maar hij had geen kinderen. De ander was straatarm, maar hij had veel kinderen.

Toen de zoons hun vader begraven hadden konden ze 's nachts niet slapen. De eerste dacht: „Mijn vader heeft het niet goed gedaan. Mijn broer is veel armer dan ik. Hij heeft een groter stuk nodig. Morgen vroeg zal ik de grenspalen verzetten, zodat hij meer krijgt dan ik”. De tweede zoon kon ook niet slapen. Hij dacht: „Ik ben zo rijk aan kinderen. En mijn broer heeft er geen. Eigenlijk moet hij een groter stuk krijgen. Morgen vroeg sta ik op om de grenspalen te verzetten”. De volgende morgen, nog vroeg, eer het begon te lichten, troffen ze elkaar bij de grenspalen, begrepen elkaars bedoelingen en vielen elkaar schreiend om de hals. En op de plaats waar hun tranen op de grond vielen, verrees Jeruzalem.

Colin Chapman zei dat de woorden van het Paasevangelie opzettelijk in het verhaal waren verwerkt: „vroeg in de morgen, voor het begon te lichten”. De verteller bedoelt dat een zo wonderlijke liefde tussen doodsvijanden – Izak en Ismaël – alleen kan vloeien uit het hart van onze gekruisigde en verrezen Heiland, die ons zo bijzonder heeft liefgehad.

Misschien kan iemand deze parabel gebruiken als kerstverhaal.

O Vredevorst, Gij kunt gebieden, de vrede op aard en in mijn ziel. Doe alle volken tot u vlieden dat al wat ademt voor u kniel. Gezeggende kerstdagen gewenst!

B. Wielenga, Richmond (Zuid-Afrika)

In het Huis van de Godsvrucht

Onlangs las ik een brochure van Professor J. Kamphuis Godsvrucht – een kracht! Antwoord aan de secularisatie (1990). Naar aanleiding van deze brochure wil ik een aantal opmerkingen maken over het kerkelijk konflikt dat al weer 25 jaar geleden plaats greep in de Ongeheelde Vrijgemaakte Kerken. Als student aan de Theologische Hogeschool in Kampen onderging ik existentieel dit konflikt. Terug blikkend, als zovele anderen doen bij dit 'zilveren jubileum', komt bij mij de vraag op: waar was de godsvrucht, waar Prof. Kamphuis nu zo helder over schrijft, in die jaren? Hij typeert in zijn geschrift de kerk als Huis van de Godsvrucht (1990:25). Was de kerk in die jaren van strijd en bitterheid zo'n Huis?

Zo niet, werd toen aan de secularisatie niet terrein prijs gegeven? En vandaag, kunnen de Gedeelde Vrijgemaakte Kerken een Huis van Godsvrucht zijn, een antwoord aan de secularisatie?

Het is opmerkelijk dat hij, die niet als een bevindelijk man bekend staat – terecht of niet –, een bevindelijk boekje weet te schrijven over de godsvrucht: duidelijk vrijgemaakt-bevindelijk en niet lijdelijk-bevindelijk. Ook iemand als Prof. C. Trimp, een ander scherp geslepen penvoerder uit de zestiger jaren, eindigt zijn actieve loopbaan als hoogleraar met een bevindelijk boek Klank en Weerklank (1989) waar op een andere manier toch ook de godsvrucht ter sprake wordt gebracht. Hadden deze klanken vaker en helderder geklonken in de zestiger jaren, zou dan de kerkelijke strijd anders zijn verlopen? Zijn mannen als Kamphuis en Trimp 'ergens' veranderd, en geeft dit hoop op Herenigde Vrijgemaakte Kerken met een krachtiger antwoord aan de secularisatie? Met deze vragen wil ik me in dit artikel bezig houden.

Godsvrucht en secularisatie

De inhoud van deze brochure zal ik hier niet gaan samenvatten; lees u vooral zelf. Maar enkele gedachten van Prof. Kamphuis, relevant voor mijn verhaal hier, wil ik naar voren halen. Kamphuis schrijft over de godsvrucht in verband met de secularisatie. Het is te doen gebruikelijk geworden om ter typering van het geestesklimaat in het Westen aan het einde van deze eeuw te spreken van Godsverduistering (H. Berkhof; C. Graafland). Hij wijst die term af als te passief: de secularisatie is niet over ons gekomen maar over ons gebracht. Wat nu ervaren wordt als Gods aanwezigheid moet eerder gezien worden als manifestatie van Gods toorn over de goddeloosheid van mensen.

Op de uitdrukking *goddeloosheid* gaat hij dan breed in. Z.i. is dat de juiste typering van de hedendaagse malaise: het ontbreekt aan eerbied en respect voor God en zijn geboden; er is sprake

van onverschilligheid zover het geloof en kerk betreft; men vindt normaal wat bijbels gesproken absoluut abnormaal is; het christelijke wordt niet als het echt-menselijke gezien maar als een vreemde variant op het menselijke. Tegenover de goddeloosheid kan slechts de godsvrucht als antwoord gesteld worden. Ook in het Grieks van het Nieuwe Testament hangen beide woorden samen: *asebeia* tegenover *eusebeia*. In de godsvrucht gaat het om de vreze des Heeren, het eerbiedig en liefdevol respecteren van God en zijn geboden. Aan de hand van vooral de Timotheus-brieven en die van Petrus beschrijft Kamphuis dan wat godsvrucht konkreet inhoudt in het leven van de gelovigen maar ook van de gemeente. Het gaat om het leven vanuit de kracht van de godsvrucht, Jezus de Christus der Schriften, die ook het geheimenis van de godsvrucht wordt genoemd. Vanzelf dat de gemeente van de levende God als pijler en fundament van de waarheid, 1 Tim. 3:15 v, hier een doorslaggevende rol speelt. In dit verband geef ik een citaat (1990:25): „(...) Christus, als de grote, bewegende kracht achter en in de vreze des Heeren, die in de gemeente wordt gevonden, omdat Christus hier in zijn Geest wil wonen en door zijn Geest wil werken.” Vandaar dan ook dat hij bij de training in de godsvrucht aandacht vraagt voor de zondagse kerkdienst, voor de prediking, voor de gebeden, ook voor studieverenigingen waarin de gelovigen elkaar helpen in de oefening in de godsvrucht. Veel aandacht dus voor de Schrift en verzet tegen Schriftkritiek als „verwoestende-kracht-van-secularisatie” (:37).

Godsvrucht kan ons, behalve vervolg, in het isolement brengen, maar dat is de bedoeling van de godsvrucht niet, want die heeft een universele strekking. Kamphuis haalt de godvruchtige mens niet weg uit de wereld maar plaatst hem er middenin. De christen is de eigenlijke mens, de mens zoals door God bedoeld. En deze mens heeft een taak in deze wereld naar alle mensen toe. God die het heil van alle mensen zoekt, stuurt zijn kinderen de wereld in met het evangelie in woord en daad. Kamphuis maakt ook uitstekende opmerkingen over het verband tussen godsvrucht en broederliefde juist in contrast met de zelfliefde van mensen die slechts de schijn der godsvrucht kennen (:65).

Dit antwoord van Kamphuis aan de secularisatie zal ook onder ons bijgevallen worden. En ik zal er wel niet ver naast zitten, wanneer ik denk dat de typering van de kerk als Huis van de Godsvrucht ook onder ons alge-

meen aanvaard zal worden. De term is wat ouderwets maar treffend.

Waar was de godsvrucht in die jaren?

In die jaren – de zestiger jaren – was de secularisatie al een bekend verschijnsel. In 1968 publiceerde G. Puchinger zijn interview-boek over *Christen en secularisatie*. Toen niet minder dan nu werd de kerk geroepen tot antwoord aan de secularisatie. En dat gebeurde ook wel, ook binnen de Vrijgemaakte Kerken. Ik denk nu maar aan het werk van Prof. H.R. Rookmaaker en dr. F.A. Schaeffer, maar ook andere namen zouden te noemen zijn, bij voorbeeld die van Prof. C. Veenhof. Maar zij werden veelal niet als medestanders in de strijd tegen de secularisatie gezien. Ik herinner me dat dr. Schaeffer twee maal in Kampen heeft gesproken gedurende mijn studietijd (1964-67), maar geen der hoogleraren was aanwezig – Veenhof was ziek. Wat Kamphuis in 1990 schrijft over de godsvrucht, was ook een terugkerend thema in Schaeffers lezingen in die tijd, later uitgegeven onder de titel *Leven door de Geest* (1971).

Was er geen vrijgemaakte antenne in die jaren voor godsvrucht als antwoord aan de secularisatie? Natuurlijk wel, en ook bij mannen als Kamphuis en Trimp. Het zou dwaas zijn dat te ontkennen. Maar hoe kon het dan tot een kerkscheuring komen? Hoeveel terrein is juist toen niet verloren geraakt aan de secularisatie. De *asebeia* heeft krachtig greep gekregen op menig vrijgemaakt student uit die jaren. Hoevelen hebben de kerk maar vooral ook de Heer van de kerk niet de rug toegekeerd als een direct gevolg van de kerkelijke twisten? En nu moeten we niet alleen de beschuldigende vinger naar Kamphuis opheffen. Dat is al vaak genoeg gedaan. Laten we de hand eerst in eigen boezem steken. Ook van 'onze' kant zijn er dingen gezegd en geschreven die bepaald niet godvruchtig waren en de secularisatie in de hand hebben gewerkt. Hier is sprake van solidariteit in de schuld; dat heft de objectiefste geschiedschrijving van die periode niet op.

Godsvrucht en kerkscheuring

Bladerend in brochures uit die jaren die de tand des tijds in mijn boekenkast hebben doorstaan, slaat de bitterheid mij tegemoet. Beschuldiging contra beschuldiging en dat *coram deo*. Inderdaad, de strijd is voor Gods aangezicht gestreden; vandaar de grote en heilige woorden die toen gesproken en geschreven zijn. Maar toch die bitterheid! Het klein-menselijke gedoe en dat in het Huis van de Godsvrucht! Aan beide kanten van de komende scheidslijn ontbrak zo vaak de broederliefde, kenmerk van

godsvrucht bij uitnemendheid. De universele strekking van de godsvrucht, de missionaire dimensie, waar Kamphuis zo terecht op wijst, was niet het meest kenmerkende van het kerkelijke leven in die jaren. Het antwoord van de Ongedeelde Vrijgemaakte Kerken aan de ook toen al machtige secularisatie werd maar moeizaam gegeven en ter nauwernood, indien al, opgevangen voor wie het bestemd was. Het helpt niet verder de ander van gebrekkig funktionerende godsvrucht te beschuldigen. Opnieuw: hier is sprake van gedeelde schuld.

Maar, zal een vrijgemaakte broeder mij tegenwerpen: ook in de strijd van die jaren ging het toch om de godsvrucht, om het behoud van het Huis van de Godsvrucht? De fundamenteen werden onder het Huis van de Godsvrucht uitgegraven; welk huis kan dan bestaan, welk antwoord aan de secularisatie kan dan ooit gegeven worden? Vandaar dan ook dat voor vele Vrijgemaakten, onder wie ik mensen als Prof. Kamphuis en Prof. Trimp reken, er geen tegenstelling bestaat tussen godsvrucht en kerkelijke strijd. De kerkelijke strijd was voor hen uiting van godsvrucht. Men wist zich roepen in het Huis van de Godsvrucht te waken voor de fundamenteen. Ongetwijfeld zal men toegeven dat er ongodvruchtige dingen zijn gebeurd in die jaren. Maar dat is het punt in het geding niet. Al zou Kamphuis deze brochure in 1967 hebben geschreven, en niet bij voorbeeld die andere, *Om recht en waarheid*, dan nog zou hij niet anders gehandeld hebben dan hij destijds gedaan heeft. En daarin staat hij bepaald niet alleen. Nee, Kamphuis is niet veranderd, net zo min als Trimp, Douma of wie anders ook van de woordvoerders van toen. Het ging voor hen in de kerkelijke strijd wel degelijk om de godsvrucht, en impliciet – dat wel! – om een antwoord aan de secularisatie. En voor ons is er geen plaats in het Huis van de Godsvrucht. De situatie is niet verbeterd: we zijn dan wel niet synodaal geworden, maar daar houdt de waardering wel op. Let wel: niet ontkend wordt dat er godsvrucht gevonden wordt in onze kerken; maar weinig vrijgemaakten houden er zo'n dwaas kerkbegrip op na.

Individuele predikanten en theologen kan lof worden toegezwaaid voor hun inzet in de strijd tegen de secularisatie. Er kan zelfs met hen worden samengewerkt in bepaalde wel omschreven kaders. Maar onze kerken erkennen als Huis van de Godsvrucht is hen onmogelijk. Ons kerkverband geeft eerder doortocht aan de asebeia; landelijke samensprekingen kunnen slechts succesvol plaats vinden na bekering onzerzijds. Vandaar dat er voor hen niets onethisch in zit om plaatselijke gemeenten los te weken uit ons toch al zo magere kerkverband. Om huns behouds wil moeten deze gemeenten de godsvrucht najagen

binnen het vrijgemaakte kerkverband. Hoe verschrikkelijk de kerkscheuring in 1967 e.v.j. ook was, het heeft de godsvrucht ook als antwoord aan de secularisatie huns inziens gediend.

Ik meen Prof. Kamphuis zo recht te doen. Ondanks alle gebrek en zonde was de kerkstrijd uiting van godsvrucht. En gold dat ook niet voor velen onder ons: verzet aantekenen tegen de heersende kerkopvatting, de roemruchte Vrijmakingsideologie, opkomen tegen het zogenaamde wegroepingskerkrecht – dat was toch ook een zaak van godsvrucht? En zo houden we dus over: godsvrucht contra godsvrucht. Daar moest het Huis van de Godsvrucht wel onder bezwijken. Ons antwoord aan de secularisatie werd voor jaren, zo al gehoord, niet ernstig meer genomen door hen voor wie het bestemd was.

Hoe nu verder?

Er valt meer te zeggen over 'die jaren' ook vanuit het perspectief van de godsvrucht. Dan zou ik willen citeren uit de brochure van ds. F. van Deursen, *Twist des Heeren met Zijn wijngaard*, 1968, waarin hij een godvruchtige analyse gaf van de kerkelijke situatie toen, waar overigens niet naar geluisterd werd, van beide kanten niet. Ik ben geen leerling van Van Deursen, wel een trouw lezer, en stem zeker niet met alles in wat hij schreef. Maar hij heeft een pleidooi gevoerd destijds voor een benadering van het konflikt vanuit de klassiek-gereformeerde godsvrucht. Het heeft niet geholpen.

Het moet ons nuchter stemmen voor de toekomst. Samensprekingen op landelijk nivo zitten er helemaal niet in. Kerkelijke eenheid nog minder! Moeten we dan onze tijd eraan verdoen onder het motto van: er is een gebod tot eenheid, en daarmee uit? Laten we de religieuze diepte van het konflikt – van beide kanten – niet onderschatten. Het ging en gaat volgens Prof. Kamphuis om godsvrucht contra goddeloosheid, asebeia contra eusebeia. En van onze kant is er maar geen theologisch bezwaar tegen allerlei vreemde vrijgemaakte gedachten-spinsels, maar een religieus bezwaar tegen een verkrampd kerkbegrip met een daarbij aangepaste visie op de belijdenis.

Is er dan geen perspectief dat broeders van het zelfde huis ooit weer eens gaan samen wonen? Het enige perspectief dat ons als kerken gelaten is, is Huis van de Godsvrucht zijn. De godsvrucht is de enige kracht tot behoud van onze kerken, ook de enige samenbindende kracht temidden van middelpuntvliedende krachten die binnen onze gemeenschap ook werkzaam zijn. Dat betekent leven vanuit het geloof in Christus door de kracht van de Geest naar de Schrift, en dat in navolging van onze gereformeerde traditie. En ach, dan komen we elkaar wel tegen aan het front in de strijd

tegen de secularisatie, waarschijnlijk in de zelfde loopgraven.

Als we als kerken jagen naar de godsvrucht, misschien dat God ons nog eens verrast met het geschenk van eenheid. Maar we moeten onze prioriteiten wel recht zien te krijgen: we jagen niet naar de eenheid van kerkverbanden maar naar de godsvrucht. Al maken we hier geen tegenstelling, er is wel duidelijk een geloofsprioriteit. En laten we vooral de missionaire dimensie van de godsvrucht niet vergeten, waar Kamphuis zo terecht op gewezen heeft. Ons antwoord aan de secularisatie komt niet uit één mond; maar laat het wel het zelfde antwoord mogen zijn.

De herbergier

Waarom word ik door alle eeuwen
Beticht van onbarmhartigheid?
Ik zou het wel uit willen schreeuwen:
Ik kón niet anders in die tijd!
Ach ja, u hebt wel makkelijk praten,
Maar moest ik dan een zwang're
vrouw
Tussen die ruwe mannen laten?
Als zij haar kind dáár krijgen zou,
Dan was zij ook niet te benijden.
Dus heb 'k hen naar de stal gebracht;
ze waren dankbaar en bescheiden.
(‘k Vroeg hun geen geld voor deze
nacht.)

En toen de herders mij vertelden
Van 't licht en van het hemels lied
Dat engelen zongen in de velden,
Geloofde ik mijn oren niet:
Want ik mijn stal werd Hij geboren
Wiens komt zo lang reeds was
voorzegd.
Waarom moest ik dan steeds weer
horen:
„Die herbergier was hard en slecht.”?

Nel Benschop

Bert Vos, Utrecht

Polen, het land van de Zwarte Madonna (2)

De vorige keer hebben we in vogelvlucht de blik geworpen op enkele passages uit de Poolse geschiedenis, met de bedoeling ons zicht op het hedendaagse Polen te verhelderen.

In het land dreigt de chaos. Men heeft gepoogd de economie met zeer harde hand te saneren. Hierbij is deze voorsnig in een zeer deplorabele toestand verzeild geraakt, met alle negatieve sociale gevolgen van dien. Van de ruim 35 miljoen Polen zijn er ongeveer 2 miljoen werkloos en de verwachtingen zijn dat dit aantal over een jaar zal zijn gestegen met nog eens 1½ miljoen. Het gemiddelde maandinkomen in Polen bedraagt ongeveer 315 gulden en dat terwijl de prijzen van de produkten zo langzamerhand op een westers niveau zijn komen te liggen. Vroeger beschikte men over voldoende geld, maar was er nauwelijks iets te koop. Nu liggen de winkels vol, maar is de portemonnee leeg. Het volk mort en heeft het vertrouwen in de politiek en de nationale leiders verloren. Eind oktober is een totaal versplinterd parlement gekozen door nog geen 50% van de kiesgerechtigde Polen. Er zijn 29 partijen en partijcoalities in de Sejm vertegenwoordigd, waarvan sommigen naar illustere namen luisteren als 'de Poolse Partij van Vrienden van het Bier' en 'de Vrouwenbond tegen de Hardheid van het Bestaan'. De partijen die op elkaar zijn aangewezen voor de vorming van een coalitieregering, liggen met elkaar overhoop. Het resultaat van hun gehakketak zal hoogstwaarschijnlijk een regering zijn die nauwelijks levensvatbaar is.

Een gefragmenteerde volksvertegenwoordiging die zich in onmacht de handen wringt, zorgt er in ieder geval voor dat de president als machtsfactor steeds belangrijker wordt. En Walesa zit zich intussen inderdaad in zijn paleis, het Belweder, te verbijten. Hoe populair hij vroeger ook was, zijn gezag is nu felijk tanende. Er moet iets gebeuren. Het liefste zou hij de regels van de democratie, die hij toch al niet zo hoog acht, aan zijn presidentiële laars lappen. Zo zou hij het parlement kunnen passeren en per decreet gaan regeren. Het is niet voor niets dat men al de vergelijking trekt tussen Walesa en Pilsudski (zie mijn vorige artikel), de Poolse staatsman die in de twintiger jaren na een staatsgreep een autoritair bewind in het leven riep.

Kerk en politiek

Heel interessant en buitengewoon belangrijk is de positie die een ander centrum van macht in het zojuist geschetste plaatje inneemt: de Rooms-Katholieke kerk. We hebben gezien dat

deze altijd dominant aanwezig is geweest in de Poolse geschiedenis. Zo ook nu. In de communistische tijd heeft zij bij de bevolking een enorm krediet opgebouwd. Zij was de steun en toeverlaat van de bevolking, de hoedster van de nationale identiteit. De kerk was daarmee ook het bolwerk van verzet tegen de communistische regering. Kerkgang was een politieke daad geworden, vooral toen de kerk zich in de jaren tachtig vierkant achter het verboden vakverbond Solidariteit stelde. Kerk en vakbond raakten nauw verbonden en versterkten elkaar wederzijds, tegen de verdrukking in. De uiteindelijke triomf van Solidariteit was ook die van de kerk.

Maar ook hier trad die haast ijzeren wet in werking: succesvol verzet tegen 'iets', in dit geval een staatsstelsel, garandeert allerminst dat vervolgens het opbouwen van een alternatief eveneens voorspoedig verloopt. Solidariteit is vorig jaar al uiteen gevallen in diverse elkaar bestrijdende partijen en groepen, die niet in staat zijn gebleken de complexe problemen in het land krachtadig het hoofd te bieden. We hebben al gesignaleerd dat de grote vakbondsleider van weleer, nu president, zijn populariteit achteruit ziet hollen.

De Rooms-Katholieke kerk is ook in gevaarlijk vaarwater terecht gekomen. Er is in Polen een machtsvacuüm ontstaan en de kerk is daar ingesprongen. Het gezag en de invloed die ze tijdens de periode van onderdrukking verworven heeft, tracht ze te 'verzilveren', in haar poging haar stempel in verregaande mate te drukken op de politieke besluitvorming en op de inrichting van het land. Daarbij heeft ze de president van het land, een fervent katholiek, op haar hand. Er vindt een clericalisering van de samenleving plaats. Vertegenwoordigers van de kerk vergroten hun grip op vele sectoren van de samenleving, zoals de media en het onderwijs. Critici zien natuurlijk al parallellen met het recente verleden: het communistisch totalitarisme heeft afgedaan, de katholieke variant is ervoor in de plaats gekomen. Een hard oordeel, maar de episcopale plannen gaan ook wel heel ver. Zo zou de scheiding tussen kerk en staat, die in de huidige grondwet is vastgelegd, ongedaan gemaakt moeten worden. Dit zou dan gebeuren vanuit de gedachtegang dat, aangezien de staat Rooms-Katholiek is (Pola-Katolik, zie mijn vorige artikel), de belangen van staat en kerk samen vallen. De kerk weet daarbij, als herder, wat goed is voor de staat en zou daarom een leidende rol moeten spelen. Het gevolg zou zijn: een kerkstaat,

of een staat die het werktuig is van de kerk. Het is in dit verband typerend dat er nu al stemmen op gaan om de kerkelijke huwelijksluiting de rechtskracht te verlenen die de burgerlijke huwelijksvoltrekking nu heeft en deze laatste af te schaffen.

Ten aanzien van het godsdienstonderwijs heeft de kerk al een belangrijke stap gezet. Op advies van een Gemengde Commissie van Regering en Episcopaat werd vorig jaar het godsdienstonderwijs op de lagere en middelbare scholen heringevoerd. In de praktijk komt dit neer op Rooms-Katholiek onderwijs. Het kenmerkende was dat het besluit hiertoe, tot verontwaardiging van velen, per ministerieel decreet werd bevestigd. Het parlement was er niet in gekend.

De kerk weet nog op een andere wijze velen tegen zich in het harnas te jagen. In de zomer van '89 werd er in de Sejm vrij geruisloos een wet aangenomen, die de Rooms-Katholieke kerk het recht gaf alle gebouwen die haar door de communistische regering waren ontnomen, weer in het bezit te nemen. Met grote ijver is sindsdien deze wet uitgevoerd, waardoor de huidige gebruikers van de panden, bijvoorbeeld scholen of tehuizen, in de problemen komen. Bovendien hebben de andere kerken en religieuze groepen die onroerend goed zijn kwijtgeraakt, het nakijken: de wet geldt niet voor hen.

Tenslotte nog iets over een ander heet hangijzer: de abortusproblematiek. De kerkelijke leiders proberen, tegen de wil van de meerderheid van de bevolking in en daardoor tot nog toe ook zonder succes, een zeer strenge anti-abortus wetgeving door te drijven. Nu is de intentie om het ongeboorteleven zo veel mogelijk te beschermen, vanzelfsprekend te prijzen. Maar ook hier wringt toch de schoen op dezelfde plaats als bij de zojuist beschreven voorbeelden van kerkelijk optreden: aan de basis ligt een machtsstreven, een dubieuze geldingsdrang. Deze komt voor een deel voort uit de vrees dat de kerk haar populariteit onder de bevolking steeds verder zal verliezen en, hiermee samenhangend, uit de onmacht om de mensen de elementaire kerkelijke – en ook bijbelse – normen en waarden zich eigen te laten maken. Het is tragisch dat dit kerkelijke optreden onvermijdelijk contra-productief is en de werking van het evangelie belemmert. Dit klemmt des te meer daar de mentaliteit in Polen bepaald zorgwekkend is. Meer dan 90% van de Polen zegt belijdend Rooms-Katholiek te zijn, terwijl tegelijkertijd de seksuele moraal toch wel zo vrij is dat het menig priester het schaamrood naar de kaken zal doen jagen, het alcoholmisbruik uitzonderlijke proporties heeft aangenomen en vrijwel nergens zo ten hemel schreiend vaak abortus wordt toegepast als in Polen.

De Poolse Oecumenische Raad

Hoe functioneren in dit klimaat eigenlijk de andere, veel kleinere kerken in

Polen? Ik wil me beperken tot het zevental niet-Rooms-Katholieke 'dwergeren' dat met elkaar samenwerkt in de Poolse Oecumenische Raad (opgericht in 1946). De grootste hiervan, de Poolse Orthodoxe kerk, is nog stevig uit de kluiten gewassen met haar 400.000 leden. Deze zijn voor een groot deel van Russische en Oekraïense afkomst. Dit zorgt voor een tamelijk moeizame verhouding met de nationalistisch ingestelde R.K. kerk. Voorts zijn bij de Oecumenische Raad aangesloten de Lutherse kerk, de Gereformeerde kerk, de Baptisten, de Methodisten en twee Oud-Katholieke kerken die zich aan het gezag van Rome hebben onttrokken. In de Raad kunnen de deelnemende kerken hun krachten bundelen. Zo heeft de Raad protest aangetekend tegen de eerder genoemde wet op het godsdienstonderwijs en bestaat er sinds enige decennia een gemeenschappelijk theologisch opleidingsinstituut met een Orthodoxe, een Oud-Katholieke en een Evangelische afdeling. In de communistische tijd bevond de Raad zich in een vervelend politiek spanningsveld, omdat het afhankelijk was van de regering en zich bij tijd en wijle aan haar loyaal moest verklaren. In het kader van een verdeel-en-heers-politiek en om de R.-K. kerk dwars te zitten, werden de deelnemende kerken door de regering bovendien op diverse manieren bevoordeeld boven hun Rooms-Katholieke geloofsgenoten. Eén en ander zette bij de laatsten uiteraard nogal kwaad bloed.

De erfgenamen van de 16e-eeuwse reformatorische traditie die ik in mijn vorige artikel heb genoemd, vormen op een bevolking van ruim 35 miljoen een schamel groepje: 4500 zielen, verdeeld over een tiental gemeenten. Het klinkt enigszins merkwaardig, maar aan het hoofd van de gereformeerde kerk staat een bisschop. Hij is de voorzitter van de synode. Men heeft hem deze titel gegeven om de simpele reden dat hierdoor zijn status werd verhoogd en dat is belangrijk bij de contacten met andere kerken. Sinds 13 jaar wordt deze functie bekleed door ds. Zdzisław Tranda, die samen met zijn broer ds. Bogdan Tranda, predikant in Warschau, de belangrijkste steunpilaar van het Poolse gereformeerdendom vormt. Zij hebben kans gezien in het hierboven genoemde politieke spanningsveld, met name in de jaren '80, een kritische houding ten opzichte van het toenmalige regime in te nemen. Voor hun huidige geloofwaardigheid is dat belangrijk. Nauwe samenwerkingsverbanden bestaan er met de Lutherse kerk (70.000 leden) en de Methodisten kerk (4500 leden). De afspraak met de Lutherse kerk uit 1570 om kansel en sacramenten te delen is sinds 1970 weer van kracht en met de Methodisten is men vorig jaar een zelfde samenwerking overeengekomen. In Warschau vierten sinds een paar jaar de drie kerken gezamenlijk het avondmaal.

De kleine protestantse kerken hebben

het in een overwegend katholieke en door chauvinisme aangetaste omgeving niet makkelijk. Volgens ds. Bogdan Tranda legt deze positie echter juist ook een bijzondere taak op de schouders van de gereformeerde gemeenten en hun protestantse zusterkerken. Hun specifieke historie en eigen tradities, hun geloofsbeleving en de ethische normen die uit dat geloof voortkomen, moeten niet onder de korenmaat gestoken worden en vormen zijn inziens een gezonde uitdaging aan de samenleving met haar traditionele nationaal-katholieke waarden. De minder mystieke, meer rationele wijze van geloven, de heldere bijbelstudie en -uitleg die ze in praktijk trachten te brengen en de democratische structuur van hun kerken, kunnen niet anders dan een aantrekkelijke werking hebben. Het is bovendien heilzaam dat de protestantse groepen, alleen al door er te zijn, er de vinger bij leggen dat Polen en haar (kerk)historie pluriformer zijn dan menigeen denkt. Hierin is echter nog een lange weg te gaan. Tijdens zijn bezoek aan Polen eerder dit jaar, poetste de (Poolse) Paus nog eens de eeuwenoude idee op van Polen als 'Antemurale Christianitatis', Bolwerk van de (Rooms-Katholieke) Christenheid. Hij riep ertoe op vanuit dit bolwerk tot een herkerstening van Europa over te gaan. Maria, koningin van Polen, ook vorstin van Europa? Geen reële optie. Haar aanzien is in haar thuisland al aanzienlijk aan het afbrokkelen. Toch zal ze daar vooralsnog haar stempel flink op het leven blijven drukken. Polen, het land van de Zwarte Madonna.

Margreet Maljers-Kroes, Alkmaar

Kerst

De decembermaand was bij ons thuis een turbulente maand.

Mijn ouders hadden een bakkerij en zodra de laatste speculaaskruiden gelijk met Sinterklaas de achterdeur uit waren geveegd, kwamen kerstkrans en kerstbrood de voordeur binnen.

Het hele gezin deelde in de drukte en ook vrienden en vriendinnen werden ingeschakeld in het werk.

Ik heb achteraf wel eens de indruk dat mijn vader de vriendjes van zijn dochters niet alleen op kerkelijke ligging, maar ook op eventuele inzetbaarheid in drukke tijden bekeek.

In ieder geval vond hij het een prettige bijkomstigheid als ze flink de handen uit de mouwen konden steken. Het huis was stampvol en het was vaak buitengewoon gezellig. Ik heb bepaald moeten wennen aan de rust waarmee ik, nadat ik getrouwd was, kerstinkopen deed.

Mijn moeder kookte eten voor vijftien tot twintig man in enorme pannen. Het was je reinste gaarkeuken. Er sneuvelde nogal eens een bord, om over kopjes maar niet te praten. Merkwaardig genoeg braken altijd de mooiste kopjes en zelden één waar al een barst in zat. Eens viel een dienblad vol kopjes op de grond en mijn moeder barstte bij het zien van de hoeveelheid scherven in tranen uit.

Een neef zei vol mededogen: „Ga maar een eindje wandelen, tante,” en een zusje merkte listig op: „Mazzel dat we nog niet hadden afgewassen.” Ze had oog voor vallen en meevallen.

Er hing niet wat je noemt een gewijde sfeer in huis.

Maar die hing er zelden.

Het leven met de Here God was zo gewoon als het brood dat mijn vader bakte, en het ging ook tussen neus en lippen door.

Vader zong psalmen en wees je op de Almacht van God terwijl hij krentenbrood van een bakplaat haalde. Als je wegging, zei hij hartelijk: „De zegen, kind.”

Wij vonden dat de normale zaak van de wereld, al vond mijn moeder het wat gênant als hij midden in de Kalverstraat „'t Hijgend hert, der jacht ontkomen” inzette.

Geen stille kerstsfeer thuis.

Wij zongen wel liedjes, maar de begeleiding bestond uit telefoongerinkel.

Het hoorde er voor mij zo bij, dat ik nu nog bij de melodie van „'t Was nacht in Betlems dreven”, de bel van een telefoon verwacht.

Het was op een van die dagen dat we aan tafel zaten te wachten op mijn vader. Hij kon even weg uit de bakkerij om een hapje te eten en ging zitten met de woorden: „Nou, vlug dan maar.”

„Wiepke, bid jij?” zei mijn moeder licht vermanend.

Vader knikte, keek fronsend naar zijn kroost dat doorklepte, vouwde zijn handen, sloot zijn ogen, en zei enigszins korzelig: „Met Kroes!”

Het bleef één tel doodstil. Vader opende verbluft zijn ogen en keek ons aan. Toen lachte hij breed en wij schaterden ongeremd met hem mee.

Over de zuurkool werd geen zegen meer gevraagd.

W.G. Rietkerk, Utrecht

'Waar geen troost voor is'

N.a.v. Elizabeth Schaeffer 'Waar geen troost is'

Niet-theologen schrijven soms veel boeiender over *hemel en hel* dan 'professionals'. Dat begon al bij Dante. In onze tijd geldt dat voor de Engelse schrijver C.S. Lewis in het boek 'De grote scheiding'. Hetzelfde geldt ook voor de roman van Elizabeth Schaeffer 'Waar geen troost voor is'.

De schrijfster zal zelf de eerste zijn om toe te stemmen dat zij vanuit litterair oogpunt bekeken niet kan staan in de lijn van Dante naar C.S. Lewis. Dit boek is (naar ik begreep) haar eerste stelling op het gebied van de romankunst. Als een kenner van literatuur dit boek zou beoordelen zou hij waarschijnlijk wel een aantal kritische opmerkingen maken. Over bijvoorbeeld de wisseling van hoofdpersoon, die in de ik-vorm spreekt (vgl. p. 1, p. 63) Over de soms wat houterige stijl (p. 67). Over de soms zo kort en flitsend aangegeven kernpunten, dat je het boek wel twee keer moet lezen om de fascinerende verbanden en structuur goed te begrijpen (het kleine schilderijtje p. 6 vgl. 87, 99). Maar wat praat ik? Misschien slaan deze opmerkingen van mij wel nergens op, en zou een deskundige mij op alle punten tegenspreken. Ik slik ze dus gelijk maar weer in, want ik wil geen enkele barrière opwerpen voor potentiële toekomstige lezers van dit boek. Ik hoop dat dat er velen zijn, want het is een boeiend boek, het spreekt over een van de moeilijkste hoofdstukken van de bijbelse leer op een fijngevoelige en diepzinnige wijze en hoe vreemd het ook moge klinken voor een boek met die titel: het biedt troost.

De hel

Waarover gaat het? Een oude mevrouw blikt terug op haar leven. Haar man (Peter) is overleden, haar twee kinderen (Petra en Jasper) zijn volwassen en leven hun eigen leven. Ze is in een bejaardenhuis, ontvangt daar zo nu en dan bezoek van haar kinderen. Midden in het boek krijgt ze een beroerte en overlijdt. Daarvoor en tijdens de schemer-fase en rondom haar dood 'gebeurt' er heel veel. Het is een psychologische roman. Van binnenuit wordt beschreven wat er omgaat in iemand die heel oud geworden is, en hoe de beide kinderen de relatie met hun moeder, overleden vader en elkaar beleven. Jasper is getrouwd, heeft kinderen en is predikant. Petra, de oudste van de twee, heeft ieder contact met kerk en geloof verbroken. Dit is het hoofdthema van het boek: wat gaat er om in de ouders van een dochter die God vaarwel zegt, en wat gaat er om in de dochter, die ouders heeft die daarover heel verdrietig zijn, zodat het alle kontaktoefening in deze roman tussen moeder en dochter overschaduwet. De moeder

praat met een buurvrouw aan wie een kleinzoon door de dood ontviel. Dat is heel erg. Maar zowel de grootmoeder als de gestorven kleinzoon was gelovig. Maar wat als je zeker weet dat je kind niet gelovig was.

„Begravenis. De enige waar ik werkelijk bang voor ben, die me achtervolgt tot in mijn dromen toe, is die van Petra. Troosteloos, nee, hopeloos.

Er bestaat verdriet waar geen troost voor is, een rouw-proces dat nooit eindigt, je leven lang niet. Bij mij duurt het al meer dan twintig jaar. Als op een eindeloze reis de landschappen, zo wisselen de fasen elkaar af. Verdriet, ontkenning, woede, apathie, berusting. Maar nooit de bevrijdende aanvaarding. Alles kun je aan God overgeven. Dat zei ik vroeger zelf ook en ik meende het. We zongen: wat de toekomst brengen moge, mij geleid des Heren hand... Maar hoe kun je aanvaarden dat de ander die hand heeft weggeslagen en zonder toekomst is...?' (p.10)

U ziet: het boek is geschreven vanuit de orthodoxe gereformeerde geloofsovertuiging dat wie het evangelie afwijst verloren gaat en voor eeuwig in de hel komt. Wie dat op zich af laat komen – met name waar het eigen kinderen betreft – zal als hij of zij een integer mens is die serieus neemt wat zij gelooft daaronder heel diep lijden. Over dat lijden 'waar geen troost voor is' gaat dit boek. U moet het zelf maar lezen: ik ga u nu niet verder vertellen over het schilderijtje boven de piano, Petra's verlies van haar hond, de twijfelingen van dominee Jasper, de gesprekken rond moeders beroerte en het verstilde einde bij de aan Petra gerichte brief van de moeder.

Drie antwoorden

Wat mij bijzonder geboeid en ook op nieuw helemaal overtuigd heeft zijn de drie antwoorden die in dit boek gegeven worden op dit zo ogenschijnlijk hopeloos verdriet.

1. Als dominee Jasper een gemeentelid op bezoek krijgt die twee kinderen heeft (van de zes) die 'nergens aan doen', dan troost hij de man niet met eeuwige besluiten van verkiezing en verwerping. Daar zal niemant die ongelovige kinderen heeft ooit troost in vinden. Neen hij spreekt over het wonder van de liefde van God die zijn liefde niemand opdringt, maar wel altijd volhoudt. „Zijn hand houdt Hij altijd naar ons uitgestrekt, waar we ook zijn en wat we ook doen. Hoe ver we ook zijn afgedwaald. Maar we moeten die hand wel willen zien en vastpakken". „Liefde sluit dwang uit." „Alleen een hand die zo vol is van liefde (als die van God) die zoveel warmte en kracht uitstraalt,

kan onze koude handen naar zich toe trekken." „God wil niet de dood van de zondaar." (p.33) „God heeft geen liefde zoals wij, die wij kunnen kwijtraken, God is liefde en zichzelf verloochenen kan Hij niet." (p. 34)

Dit is het eerste antwoord in het boek. Het vindt zijn vervolg in de weer doorbrekende herinnering van de stervende moeder, dat het schilderij boven de piano de afbeelding vertoont van de Vader van de verloren zoon, die met zijn open armen zijn zoon ontving!

Nieuwe vragen

2. Toch is hiermee nog lang niet iedere vraag beantwoord. Integendeel: dit antwoord roept nieuwe vragen op. (Zo zal het denk ik trouwens bij dit onderwerp wel blijven!) Want de direct uit het voorgaande oprijzende vraag is: maar waarom namen vier van mijn kinderen die hand van God wel aan, en wezen twee die af? Eigenlijk is dit de hoofdvraag waar deze hele roman omdraait: Waarom zegt de een ja (Jasper) en de ander nee (Petra). Het is uitermate bevrijdend om te ontdekken hoe nauw het nee van Petra verweven is met haar opvoeding en haar persoonlijkheidsgroei. Opnieuw deed ik de ervaring op, zoals ik in zoveel gesprekken heb ondervonden dat ik het ongeloof kon begrijpen en meevoelen, ja, dat ik dacht: als ik in haar schoenen stond zou ik waarschijnlijk hetzelfde gedaan hebben. Het kortst komt dit tot uitdrukking op pagina 38 van het boek:

„Of: ze wil niet, of: ze kan niet" Petra heeft een vader die heel veel van zijn dochter houdt, maar tegelijk haar helemaal tot een kopie van zichzelf zou willen maken. Hij is steil-gereformeerd. Een man van law and order. Praat nooit over gevoel. Tot uiterste inspanning en overspanning toe probeert zij dit, maar dan knapt ze er totaal op af. Weinig daartoe geholpen door haar moeder (die dit overigens wel scherp doorzag maar blijkbaar er niets aan kon doen) blijft ze leeg achter – met altijd dat irriterend stemmetje van haar vader in zich en de druk van haar moeders verdriet op zich. Ze kan maar een ding: kappen! Jezelf uit iedere intieme relatie weg houden. Zodra iemand haar te na komt, wordt ze panisch. Ze heeft liever een hond. Echter, liefdevolle banden staan voor haar emotioneel gelijk met manipulatie en zelfs verkrachting. Iemand wil weer iets van

mogelijk zwaar om te weten wie ik eigenlijk ben. In die gespannen persoonlijkheids-structuur is geloven onmogelijk „Ze kan het niet.” Het eerste wat hier soms in een langzaam proces moet groeien is de wondere ontdekking dat Petra's protest gerechtvaardigd was: dat zij gelijk had en niet haar zo gelovige vader, dat zij terecht luisterde naar haar eigen diepste zelf, die haar zei dat ze anders was dan haar vader. Zou er ruimte komen om te geloven als zij gaat ontdekken dat zij er zijn mag? Ja, is dat niet de kern van het evangelie zelf: dat wij er mogen zijn, en dat de Here juist niets liever wil dan onze uniekheid tot haar recht te laten komen (Openb. 2:17).

Onmacht

3. Ook dit antwoord leidt weer tot nieuwe vragen. Is het wel zo eenvoudig dat alle ongeloof te verklaren is uit onmacht, uit onvermogen om tot vertrouwen te komen? Vanwege de gevoelsopvoeding en psychische constitutie. Die vereenvoudiging neemt dit boek niet over. Dat blijkt het duidelijkst in het gesprek dat Petra heeft midden in het verhaal met haar schoonzuster Mieke. In dat gesprek blijkt dat Petra zelf in dit proces niet een stok of een blok is. Mieke spreekt haar aan op haar eigen verantwoordelijkheid. Zij zegt: jij hebt zelf intussen wel de gemakkelijke weg gekozen. „Liefde is iets waar je moeite voor moet doen om het in stand te houden.” M.a.w. je moet er zelf aan werken en niet maar altijd slachtoffer zitten te zijn. Petra antwoordt: „Zo simpel en rechtlijnig als jij het voorstelt. Heel veel dingen overkomen een mens. Je kan het niet helpen. Maar Mieke houdt vol: liefde ben je niet zómaar kwijt. Als je niet wilt, dan vecht je om die te behouden. Dan heb je daar alles voor over.” Ook jezelf zeker, zei Petra schamper. Stel je voor: al je mogelijkheden weggooien in naam van de liefde. Blinde liefde. Neen, dank je. Ik blijf liever gezond. Maar hoe gezond ben jij dan wel, zei Mieke fel. Je bent niet eens in staat om op een normale manier met je zieke moeder om te gaan...” (p. 45)

Uit deze discussie blijkt heel duidelijk dat Petra zich niet achter haar onmacht kan verschuilen. Ook komt hier naar voren dat (volgens mij alleen op dat moment en in die fase) Petra niet wil.

Onwil

Op die lijn nu voortbordurend komt de laatste moeilijke vraag naar voren. Wat doet God met mensen die abso-luut niet willen. Zullen zij voor eeuwig in de hel zijn? Het gemak waarmee theologen dit soms stellen vindt nu een weldadig tegengewicht in de christelijke literatuur. In dit boek

schrijft deze laatste vraag het diepst. Neen: wie in dit boek een gemakkelijk antwoord verwacht krijgt het niet. De bijbelse waarheid dat er een hel is wordt onaangetast gelaten. Wel heeft het mij een aantal wedervragen meegegeven.

Als de moeder vlak voor haar sterven het schilderij herkent, zegt een stem: Wees niet bang. Elke geschiedenis heeft een begin en een einde. De kunstenaar kende de troosteloosheid tussen begin en eind. De meeste mensen kleuren de tijd met de kleuren van het einde. Maar het is de waarheid niet. Het is niet aan allen gegeven om het eind te zien. Wie bent u, vraag ik. Ik ben het begin en het einde, zegt de stem, en de tijd van de troosteloosheid.

Zijn er dan dingen waar geen troost voor is?, vraag ik. Ja, zegt hij, maar er komt een eind aan.

Ik voel me rustig. Het is nu bijna donker. Komt, zegt de stem, het einde is begonnen. Een nieuw begin. (blz.88)

Hart-kwaal

Ik citeer deze woorden hier omdat het antwoorden zijn. Ik beluister ze als teruggekaatste vragen: hangt God niet een gordijn over onze nieuwsgierige ogen als wij de laatste waarheid willen weten over het lot van miljoenen ongelovigen? Zou de eeuwige hel, waarvan de Schrift spreekt, een marteltoestand zijn waaraan nooit een einde komt? Als wij daar komen op grond van onze eigen keus!, waarom buigt God in zijn ontferming de wil van de een wel en die van de ander niet? Of zal Hij die bewezen heeft zelfs 'willen' te kunnen buigen van het hardste graniet uiteindelijk voor geen enkele wil halt houden?

De vragen stellen, betekent niet, dat ik ze kan beantwoorden, maar de vragen niet stellen betekent ter wille van het risico dat je als pastor loopt, je kudde in een hoofdprobleem in de steek laten. Het is trouwens niet een hoofdprobleem, maar een hart-kwaal. Paulus leed er ook al aan (Romeinen 9-11). Het is de grote verdienste van dit boek, dat het die eigenlijke diepste vragen niet uit de weg gaat! Naast de aanbeveling van dit boek noem ik u nog drie boeken die u als u verder wilt komen in deze vragen niet ongelezen moet laten.

1. C.S. Lewis De grote scheiding.
2. Drs. A.G. Knevel e.a. Hemel of hel.
3. ds J. Bonda Het heil van de velen.

Boekbespreking van
'Waar geen troost voor is'
Elizabeth Schaeffer
Uitgeverij Van Wijnen – Franeker
100 blz. f 18,90.

Boekbespreking

O. Mooiweer, Enschede

Of ik het ook grijpen mocht

Ds. W. Pieters: 'Of ik het ook grijpen mocht...' Uitgeverij de Groot – Goudriaan. Kampen – 79 pag. – f 14,90.

Ds. Pieters is Hervormd (gereformeerd) predikant te Genemuiden. Hij schrijft in dit boek over drie kern-thema's van het reformatisch belijden: de rechtvaardigmaking; het geloof; het gebed en de sacramenten. Het is een bundeling van artikelen uit 'Om Sions wil' en opgedragen in het bijzonder aan zijn katechisanten. Er staan goede dingen in dit boekje. Je proeft bij het lezen van de diverse hoofdstukken een bepaalde reformatische verbondenheid. Maar een bepaald woordgebruik schijnt alleen bestemd te zijn voor een kring van ingewijden en allerlei onderscheidingen betreffende het geloof bevredigen ons niet. Het is goed de trits ellende, verlossing en dankbaarheid te handhaven. Maar de auteur laat van de mens niet veel heel. Hij heeft het erover, dat wij stank voor de Heere zijn en vraagt zich af hoe onze godsdienst Hem dan aangenaam zal zijn. En moeten wij bedelen om genade, om die ene genade, dat wij de gerechtigheid van Christus mogen bezitten? (p.16). We stuiten hier en daar op een krampachtige manier van schrijven waarin weinig van de blijde boodschap te merken valt. B.v. op pag. 41: „U behoeft slechts bij Hem te komen. Hoe? Door de trekking des Geestes. Bezit u die nog niet? Dan mag u smekeling zijn aan Zijn troon of het Hem behagen mocht u, de vuilste en gemeenste, tot Jezus te leiden.” Hier is niets te vinden van het echte gebed waarin God wordt aangesproken over zijn beloften naar het bekende woord van Calvijn. We moeten leren vertrouwen op Gods toezegging! Want bidden behoort tot het Verbondsverkeer met de hoge God. Deze noties worden hier gemist. Daarom helpt dit boekje ons niet wezenlijk verder en hebben wij het met een gevoel van teleurstelling terzijde gelegd. Dat houdt tevens in, dat wij het helaas niet kunnen aanbevelen.

M.R. van den Berg, Utrecht

Jezus over de Farizeeën en schriftgeleerden (3)

Verskil in gewicht

De kritiek van Jezus op de Farizeeën en schriftgeleerden is dus heel ingrijpend en verstrekkend. Daar sluit ook Matth. 23:23 v. op aan. Daar verwijt Jezus hen, dat ze verschrikkelijk pieteuterig zijn in de kleinste dingen, maar dat ze het gewichtigste van de wet verwaarlozen.

Alle geboden zijn niet van hetzelfde gewicht. Voor velen ligt dat anders. Zij zeggen: een gebod van God is een gebod van God. Of je nu het ene gebod van God overtreedt of het andere, maakt geen verschil. Het is allemaal even erg. Want je trekt je niets van God aan op het moment waarop je het gebod overtreedt.

Jezus gaat daar niet in mee. Alle geboden van God zijn niet even belangrijk, zegt Hij. Ze zijn niet allemaal van hetzelfde kaliber. Er is wel degelijk verschil in gewicht. Jezus geeft daar een illustratie van in Matth. 12:1-8. David en zijn mannen aten van de toonbroden. Dat was zonder meer in strijd met het voorschrift dat de HERE gegeven had en waarin Hij bepaald had, dat ze uitsluitend door de priesters gegeten mochten worden. Maar er zijn omstandigheden, zegt Jezus, waarin je moet zeggen: nu is barmhartigheid belangrijker dan de stipte naleving van een bepaald gebod. Wat het zwaarst is, moet ook het zwaarst wegen. In zijn kritiek op de schriftgeleerden en Farizeeën signaleert Jezus bij hen het ontbreken van die barmhartigheid, evenals van het oordeel en de trouw.

Onderscheiden

Met 'oordeel' wordt hier bedoeld: het kunnen onderscheiden waarop het aan komt (vgl. Fil. 1:9,10), het schiften van wat wel en niet wezenlijk is. Dat vermogen ontbrak bij de Farizeeën. Jezus had daar al een voorbeeld van gegeven in Matth. 23:16 v.v., waar Hij het verschil dat de Farizeeën maakten tussen eedsformules waaraan men wel en waaraan men niet gebonden was, op de korrel neemt en daar niets van heel laat. Daaruit bleek hun onvermogen om goed te onderscheiden. Maar dat onvermogen wordt vooral heel kwalijk, als mensen er de dupe van worden. Als Jezus b.v. iemand op sabbat geneest, loven ze God niet, maar dan vallen ze Jezus aan wegens het overtreden van een gebod en gooien ze de genezen man uit de synagoge (Joh. 9).

Wie regels en wetten belangrijker vindt dan mensen, ontbreekt het aan onderscheidingsvermogen. En het gaat ook ten koste van de barmhartigheid. Barmhartigheid kan niet gedijen waar regels een onverbiddelijke prioriteit genieten.

De Leviet en de priester uit de gelijkenis (Luc. 10:25 v.v.), die voorbijlopen aan de man die voor dood aan de kant van de weg lag, hadden er wel een motief voor om zich niet met hem in te laten. Het was zelfs een vroom motief. In de mozaïsche wetten stond dat priesters niet in aanraking mochten komen met doden (Lev. 21:1). Doordat die wet absolute prioriteit bij hen had, lieten ze die man aan zijn lot over en werd de barmhartigheid bij hen verstikt.

Door hun fixatie op wetten en regels raakte bij hen ook de trouw in de verdrukking. Trouw heeft te maken met onderlinge verhoudingen, met het op elkaar betrokken zijn als mensen die delen in Gods verbond en tot zijn volk behoren. Ook dat speelt ineens geen rol meer als er regeltjes op het spel staan. Dan laat men terwille van de regel de ander zomaar vallen. Jezus wijst daar op als Hij een vrouw heeft genezen op de sabbat. Ze is een dochter van Abraham, zegt Hij (Luc. 13:16). De betrokkenheid op haar moet toch veel groter zijn dan die op een sabbatswet.

Verwringing

De fixatie op wetten en regels leidde ook tot een verwringing van het zondebesef. Volgens de leer van de Farizeeën was je een zondaar als je de potten en pannen en je handen niet waste vóór de maaltijd (Marc. 7:2-5), als je het huis van een niet-Jood binnenging en als je op de sabbat twee stappen teveel deed. Door dat alles kreeg hun spreken over zonde een heel ander karakter dan in het Oude Testament. Het verzandde in wetticisme en fanatisme. En waar dat het geval is, onderscheidt men ook niet meer waar het op aan komt. Daar ziet men ook de mens niet meer. Men constateert schendingen van de wet, van de tradities en van de regels en dat gaat alles domineren. Men maakt zich alleen druk om wat er gedaan is, niet om wie het gedaan heeft. Men ziet de dader niet meer als een broeder, een naaste, maar als een stuk vuil waar je je neus voor dichtknijpt. Daar vallen woorden als tuig. Geen wonder dat de tollenaars en hoeren hard bij de Farizeeën wegliepen.

Bij Jezus is dat anders (Luc. 15:1). Hij sprak ook wel over zonde, maar niet op een wettische manier. Hij noemde de zonde wel bij de naam, maar dat deed Hij niet meedogenloos. In zijn liefde zoekt Hij de mens die zondigt. Als de joodse leiders bij Hem komen met een verloofd meisje dat op overspel betrapt is (Joh. 8:3 v.v.), keert Hij zich niet vol walging van haar af. Hij gaat niet aan de kant van de Farizeeën

en schriftgeleerden staan, die in haar alleen maar een verachtelijk en verwerpelijk creatuur zagen. Hij maakt hun duidelijk, dat ook zij met hun **naar** buiten toe zo keurige en onberispelijke leven schuldig staan en alleen maar kunnen leven van vergeving. En dan zegt Hij tot het meisje: Ik veroordeel je niet. Wat je gedaan hebt was zonde. Dat wel. Maar ga heen, zondig niet weer.

In de ruimte

Die laatste woorden zijn geen harde eis. Zo lezen we het wel vaak. Dan zien we Jezus daar staan, toch wel een beetje gereserveerd en op een afstand. En we horen Hem streng zeggen: voor deze keer zal ik het nog door de vingers zien, maar laat het niet nog eens gebeuren, want dan kom je er niet zonder kleerscheuren af. Maar zo lezen we het verkeerd. Hier is geen sprake van door de vingers zien, maar van vergeving. En dat is iets heel anders. Vergeven is niet hetzelfde als je ogen even dichtknijpen en doen alsof er niets gebeurd is. Bij vergeving verdoezel je niets, bagatelliseer je niets en wordt er niets over het hoofd gezien. Maar wie iets door de vingers ziet, tilt er niet zo zwaar aan. Hij neemt het eigenlijk niet serieus.

God en Christus hebben er wel zwaar aan getild. Christus heeft zo zwaar aan onze zonden getild, dat Hij ervoor aan het kruis gegaan is. Als God onze schulden door de vingers gezien had, was Christus' dood niet nodig geweest. Juist omdat ze zo serieus genomen zijn, konden ze niet door de vingers gezien worden en moesten ze echt vergeven worden.

Dat gebeurt ook bij dat overspelige meisje. Als Jezus zegt: Ik veroordeel je niet, dan bagatelliseert Hij niet wat ze gedaan heeft, maar dan stelt Hij haar in de vrijheid, in de ruimte. Hij neemt haar reële schuld van haar af. Dat is vergeving. En als Hij dan zegt: zondig niet weer, dan is dat geen harde onverbiddelijke eis, maar dan betekent dat: Ik heb je in de ruimte gezet; je mag nu leven in het klimaat van de vergeving; loop daar nu niet weer uit vandaan de barre woestijn van de zonde weer in.

Het gaat Christus om haar. Hij stelt geen eisen en voorwaarden, maar geeft haar zomaar, onverdiend, het leven. En als Hij het gedaan heeft, bindt Hij haar op het hart: zorg er nu voor dat je dit leven niet weer kwijtraakt.

Poster

Jezus' optreden is dus radicaal anders dan dat van de Farizeeën en schriftgeleerden. Wat Hij hun verwijt, is heel de kerkgeschiedenis door een manco

gebleven. Telkens weer werden mensen, kinderen van Abraham, de dupe van kerkelijke instanties en van ambtsdragers die de wetten en regels boven alles stelden, waardoor wat Jezus het belangrijkste noemde, niet meer aan bod kon komen.

Er is niets tegen regels als zodanig. Jezus heeft er geen problemen mee dat ze er zijn. Als de Farizeeën de munt en de dille en de komijn willen verdienen, mogen ze dat best doen. Waarom niet? Maar wanneer zo'n regel – en dat geldt zelfs voor geboden van God zelf, die niet tot het zwaarste van de wet behoren – meer gewicht gaat krijgen dan mensen, is er iets fundamenteel mis gegaan.

Onderscheidingsvermogen, barmhartigheid en trouw, daarop komt het aan. Die woorden van Jezus zouden op een grote poster in alle kerkelijke vergaderzalen moeten hangen en bij ieder van ons thuis. Want deze woorden zijn wezenlijk voor onze omgang met elkaar.

Onrein

In de confrontatie met God is de mens fundamenteel onrein, melaats. De bijbel laat dat bij wijze van spreken op elke bladzij zien. Wat het Oude Testament betreft valt daarbij uiteraard in de eerste plaats te denken aan de offerdienst, de dienst der verzoening. Maar er was meer. Er waren ook reinheidswetten die eveneens duidelijk maakten dat de mens met zijn leven van alledag niet zomaar de confrontatie met God kan doorstaan. En wanneer Israël zijn God zal ontmoeten op de Sinaï, moet het zich eerst heiligen en de kleren wassen. Dat gold ook voor de priesters. Die moesten bij hun wijding gewassen worden (Ex. 29:4; 40:12; Lev. 8:6). En de Levieten moesten bij hun wijding hun kleren wassen (Num. 8:7,21). En elke keer als de priesters dienst moesten doen bij het altaar en in de tabernakel, moesten ze eerst hun handen en voeten wassen, opdat ze niet stierven (Ex. 30:19-21). Al die wassingen hadden de bedoeling er bij het volk in te prenten, dat de mens onrein is en dat hij als zodanig niet zonder meer tot God kan naderen. Wanneer een mens zoals hij is, oog in oog komt te staan met de heilige God, betekent dat zijn dood. Als Jesaja de HERE ziet zitten op zijn troon, kan hij alleen maar zeggen: wee mij, ik ben verloren, want ik ben een man onrein van lippen (Jes. 6:5).

Om God te kunnen ontmoeten en gemeenschap met Hem te kunnen hebben, moet er iets met de mens gebeuren. Hij moet eerst gereinigd worden. Dat lieten al die wassingen zien. Dat was hun boodschap.

Graadmeters

Nu was door de rabbijnen het aantal wassingen in vergelijking met het Oude Testament enorm uitgebreid. Een aantal van die uitbreidingen wordt genoemd in Marc. 7:3,4. Voor het eten moesten de handen ritueel afgespoeld worden. Wie van de markt kwam, moest zich helemaal wassen voor hij

ging eten. Ook allerlei bekers, kannen, koperwerk en schotels moesten ritueel gewassen worden. Die voorschriften golden voor iedereen.

Maar deze wassingen hadden een ander karakter dan die in het Oude Testament. In het Oude Testament waren ze nodig in verband met een ontmoeting met God, op de Sinaï of in de tabernakel of tempel. Maar de rabbijnse wassingen stonden daar helemaal los van. Die hadden niets te maken met een ontmoeting met God. En daardoor vertekenden ze ongewild de boodschap die God in het Oude Testament wilde doorgeven.

Dat is altijd het risico van door mensen gemaakte regels. Wanneer ze gemaakt worden, gebeurt dat met de beste bedoelingen. Men leidt ze af van regels en voorschriften die God zelf gegeven heeft en wil die voorschriften van God er zelfs door ondersteunen. Maar toch verleggen ze maar al te gemakkelijk het accent.

Bovendien gaan ze al gauw een eigen leven leiden. Dan beginnen ze steeds meer gewicht te krijgen en soms zelfs het Woord van God te overvleugelen. Dan krijgen ze de functie van graadmeters van het geloof. Mensen die zich er niet aan houden, worden scheef aangekeken en krijgen het etiket opgeplakt van half-bakken gelovigen. Zo was het ook gegaan met de rabbijnse voorschriften omtrent wassingen.

Aan de laars lappen

Jezus en zijn discipelen zijn herhaaldelijk door de Farizeeën aangevallen vanwege het feit dat ze zich niet hielden aan de regels voor rituele wassingen. Jezus heeft menselijke tradities die Gods Woord niet in de weg stonden, nooit bestreden. Hij hield zichzelf ook aan dergelijke regels. Zo placht Hij elke sabbat naar de synagoge te gaan. Dat was geen voorschrift van God. Nergens in het Oude Testament worden synagoge-samenkomsten voorgeschreven. Er was daarbij sprake van een menselijke inzet. Maar het was een inzet die het Woord van God op geen enkele manier in de weg stond, maar het bezig zijn met Gods Woord juist bevorderde. Daarom hield Jezus zich eraan. Zo is ook twee keer naar de kerk gaan op zondag geen goddelijk gebod. Een dergelijk gebod is nergens te vinden. Maar het is wel een goede gewoonte die het Woord van God niet in de weg staat, maar het bezig zijn met Gods Woord juist bevordert.

Met dergelijke gewoonten en tradities had Jezus geen enkel probleem. Maar het lag anders met tradities die over het Woord van God heengroeiden en de aandacht van Gods Woord aftrokken. En dat was het geval met de rabbijnse voorschriften omtrent wassingen. Dat blijkt uit de manier waarop Jezus reageert op de kritische vragen van de Farizeeën. De discipelen van Jezus hielden zich niet aan die regels (Matth. 15:2), althans sommigen van hen deden dat niet (Marc. 7:2). Jezus zelf deed het

ook niet (Luc. 11:38). En wanneer Hij daarop aangevallen wordt, verwijt Hij de Farizeeën en schriftgeleerden dat ze menselijke inzetten belangrijker vinden dan het gebod van God en dat ze de verhouding tussen Gods gebod en menselijke inzetten helemaal op de kop gezet hebben. Als het zover gekomen is, wordt het hoog tijd daar de aandacht op te vestigen door die menselijke inzetten gewoon aan de laars te lappen. En dat is precies wat Jezus en zijn discipelen doen. Ze lappen de regel van de rituele handwassing gewoon aan hun laars.

Schokkend

Als wij erbij geweest waren, zouden wij, denk ik, wel wat moeite gehad hebben met het optreden van Jezus. Wij zouden gezegd hebben: was het nu werkelijk nodig om zo provocerend op te treden? Laat het waar zijn dat het geen goddelijk gebod is dat je vóór het eten water over je handen moet gieten, maar je doet er toch ook geen zonde mee? Wat is daar nu verkeerd aan? En als er mensen zijn die er zoveel belang aan hechten, waarom doet U het dan niet terwille van hen en van de lieve vrede? Zo'n futiliteit is het toch niet waard om er herrie over te krijgen?

Zo zouden wij gereageerd hebben. Want ook vandaag is dat nog de gangbare redenering in de kerkelijke wereld. Van mensen die moeite hebben met kerkelijke tradities en regels, vragen we aanpassing. En als ze dat niet doen en de regels aan hun laars lappen, nemen we het hun kwalijk en tellen we hen niet meer voor vol mee. Ik vind het een schokkende gedachte dat ook wij het optreden van Jezus afgekeurd zouden hebben.

Misschien zegt iemand: dat is niet waar, want bij ons is het Woord van God belangrijker dan tradities en kerkelijke regels. Maar ik ben daar nog niet zo zeker van. Mensen van buiten de kerk die tot geloof komen, hebben geen moeite met duidelijke voorschriften uit Gods Woord. Daar willen ze zich graag aan houden. Ze hebben wel vaak moeite met allerlei kerkelijke en menselijke regels en tradities die onder ons gelden. Toch laten we hen daarin niet vrij. Kun je dan nog zeggen dat Gods Woord bij ons belangrijker is dan menselijke regels?

Korban

Bij de Farizeeën en schriftgeleerden werden de menselijke regels belangrijker en gewichtiger dan het Woord van God. Jezus geeft daar in Matth. 15:3-6 en Marc. 7:8-13 een concreet voorbeeld van. Er was een rabbijnse voorschrift dat zei: als iemand tot zijn ouders zegt „het geld waarmee ik u zou kunnen steunen, is korban, een offergave (voor God)”, dan kan hij daar nooit meer vanaf en zijn ouders nooit meer financ

offergave voor de tempel te bestemmen. Als je eenmaal die gelofte gedaan had en dat aan je ouders kenbaar gemaakt had, kon je daarna, als je ouders financiële ondersteuning nodig hadden, hen niet meer helpen. Want je had dat geld immers voor de HERE bestemd. En een gelofte aan de HERE moet je houden. De HERE gaat voor je ouders.

Als het zo lag, was het al erg genoeg. Een directe opdracht van de HERE om je ouders te eren aan de kant schuiven door een oprisping van vrome vrijgevigheid is al erg genoeg. Maar in werkelijkheid was het nog veel erger. De formule 'het is korban' was in het gebruik namelijk helemaal uitgehold en werd niet meer in letterlijke betekenis genomen. Dat was een formule geworden waarmee je iets aan zijn oorspronkelijke bestemming onttrok. Zo kon je bijv. een korban-gelofte afleggen met betrekking tot bepaalde etenswaren of wijn. Dan onthield men zich voor de in de gelofte vastgelegde periode van die etenswaren of wijn. Maar er was geen sprake van dat die etenswaren of die wijn of de geldswaarde ervan aan de tempel geschonken werden. Dat was helemaal de bedoeling niet.

Je kon de formule ook gebruiken als je iemand ergens van wilde uitsluiten. Als je een hekel had aan een van je erfgenamen, kon je zeggen: korban wat je van mij zou kunnen trekken. Daarmee had je hem dan onterfd. Maar er was geen sprake van dat je dat deel van de erfenis nu aan de tempel schonk. Je zei wel 'korban, offergave', maar het had niets met een gave aan God te maken.

Zo kon ook een zoon tot zijn ouders zeggen: korban alles waarmee ik u zou kunnen helpen. Dat betekende: u krijgt geen cent meer van me en ik zal u ook niet meer op andere manieren daadwerkelijk helpen, bij de oogst of bij ziekte bijv. Met andere woorden: een zoon trok door de korban-formule te gebruiken zijn handen volledig van zijn ouders af. En dat deed hij niet om zo een flink offer aan de tempel te kunnen geven. Dat zou al erg genoeg geweest zijn. Het was alleen maar een manier om van al zijn verplichtingen jegens zijn ouders af te komen. Jezus zegt dus niets teveel als Hij de Farizeeën verwijt, dat ze door hun menselijke inzettingen het gebod om vader en moeder te eren buiten werking stellen en krachteloos maken.

Roof en hebzucht

Nu kunnen we ook begrijpen waarom Jezus zegt: jullie reinigen wel de buitenkant van beker en schotel, maar van binnen zijn ze vol roof en onmatige hebzucht (Matth. 23:25). Een dergelijke korban-gelofte werd in feite ingegeven door hebzucht en was regelrechte roof. Jullie zijn uitermate stipt in het naleven van reinigingswetten, zegt Jezus. Jullie lijken er diep van doordrongen te zijn, dat een mens met heel zijn hebben en houden gereinigd moet worden om voor God te kun-

nen bestaan. Maar in werkelijkheid hebben jullie er geen idee van wat jullie onreinheid ten diepste is. Die onreinheid (roof, hebzucht) die diep in jullie zetelt, laten jullie onaangetast. Van echte reinheid is pas sprake als jullie de onreinheid binnenin jullie aanpakken.

Datzelfde maakt Jezus duidelijk met het beeld van de gewitte graven (Matth. 23:27,28). Graven werden wit gemaakt om te voorkomen dat mensen, en met name priesters, er ongewild overheen zouden lopen en zo onrein zouden worden.

Ook daarin zijn ze dus weer angstvallig precies met het oog op rituele reinheid. Maar omdat ze de onreinheid binnenin zich ongemoeid laten, haalt die angstvalligheid niets uit. Van buiten lijken ze mooi wit en rein. Maar van binnen zijn ze vol huichelarij en wetsverachting. Ook hier heeft huichelarij niet de betekenis van het zich opzettelijk mooier voordoen dan ze zijn – want dat was bij hen het geval niet – maar is het woord synoniem met wetsverachting, wetteloosheid.

Dat was kenmerkend voor hen. In de ogen van de mensen waren ze rechtvaardig. Zelf waren ze er ook van overtuigd dat ze dat waren (Luc. 18:9). Jezus ontmaskert dat als een illusie. Hij onthult wat ze ten diepste zijn: hebzuchtige rovers, wetsverachters.

Grote schoonmaak

Mensen kunnen heel vroom zijn en prachtige ontroerende gebeden uitspreken aan tafel, zodat je denkt: het zit wel goed daar!, terwijl ze het eten dat voor hen op tafel staat te danken hebben aan hun hebzucht, aan het zweet van hun arbeiders die onderbetaald worden, aan oneerlijke transacties en aan een onmenselijke manier van zaken doen. Er zijn christenen die pal staan voor de rechte leer en die bekend staan als eikebomen der gerechtigheid, maar die de knip op hun portemonnaie houden, die niets of maar een schijntje willen afschuiven om te helpen en nood te lenigen en die hun geld alleen maar voor zichzelf gebruiken. Witgepleisterde graven noemt Jezus zulke mensen.

De vraag is: hoe ziet het er van binnen bij je uit. Want daar is de bron van het kwaad, van de onreinheid (Marc. 7:21). Al het oppoetsen van de buitenkant is waardeloos, als er van binnen geen orde op zaken wordt gesteld. Jezus was geen horizontalistische humanist die in de goedheid van de mens geloofde. De bron van het kwaad zit in het hart van de mens, zegt Hij. De mens is fundamenteel onrein in de confrontatie met God. Het kwaad komt niet van buiten af naar de mens toe, maar vindt zijn oorsprong in de mens zelf, in zijn hart. Daar heeft het zijn wortels. Daarom kan het ook alleen maar daár effectief bestreden worden, niet alleen door de vergeving maar ook door de vernieuwing van ons hart. En de enige die daar werkelijk grote schoonmaak kan houden, is de Geest van God, die Christus geven wil aan allen die Hem liefhebben.

Boekbespreking

M. de Jonge

Puritanisme en Nadere Reformatie

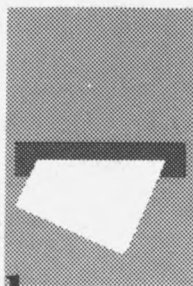
Dr. C.A. van der Sluijs – Puritanisme en Nadere Reformatie. Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen (61 bladz., f 12,90) Met dit boekje in de hand gaan we in gedachten ongeveer 450 jaar in de kerkgeschiedenis terug naar een tijd vol kerkelijke en politieke strijd. Een beeld daarvan vinden we in de Dordtse synode (1618/9).

Er was toen binnen West-Europa een uitwisseling van veel dat op wetenschappelijk gebied aan de orde kwam. Tussen Engelse en Nederlandse geleerden (in dit geval theologen) was drukke correspondentie. We beperken ons echter tot de relaties, die in de titel van het boekje gegeven zijn.

In Engeland is dan het Puritanisme in opkomst binnen de Anglicaanse kerk; het streefde naar zuiverheid in kerkelijke vormen, maar ook in leer en leven. In Nederland ontwikkelt zich een 'stroming' die tot de Nadere Reformatie voert en het kerkelijk leven in de 17e en 18e eeuw tekening geeft.

De vraagstelling, die de schrijver (N.H. predikant) ons voorlegt is: zijn deze twee stromingen onderling verwant; van welke aard zijn de relaties of is er sprake van een eigen ontwikkeling, die in de loop van de tijd leidde tot wederzijds begrip (9)?

De auteur concludeert, nadat hij veel informatie heeft gegeven, aan het eind van zijn boekje: „De Nederlandse Nadere Reformatie is zeker beïnvloed door het Engelse Puritanisme en deze invloed moet vrij groot worden genoemd” (53) De literatuuropgave – uiteraard in eerste instantie bestemd voor vakgenoten – neemt 1½ bladz. in beslag en doet zien hoe belangrijk de besproken zaken geacht werden en worden. Je komt deze 'stroming' (die ook vandaag bewust de banden met de Nadere Reformatie anno 16e/17e eeuw vasthoudt, in vrij veel protestantse kerkgemeenschappen tegen. Het werk van de auteur is dus niet enkel van theoretische (wetenschapp

Ingezonden

Adviesbureau De Brug en opvangwerk

Adviesbureau De Brug is één van de onderdelen van de Christelijke Gereformeerde Vereniging voor Jeugdwelzijn: een landelijk werkende instelling voor een breed kerkelijk achterland. Naast het Adviesbureau is er een Jeugdhuis (De Stuw), een voogdij- en gezinsvoogdijvereniging en een gezinshuis.

Adviesbureau De Brug is er voor ouders die moeilijkheden ondervinden bij de opvoeding van hun kinderen. Eén van de maatschappelijk werkers probeert samen met hen naar oplossingen toe te werken. In sommige situaties moet een oplossing gezocht worden in een tijdelijke uithuisplaatsing van een kind. Uiteraard hebben ouders hierin het laatste woord. Anderzijds komt het ook voor dat jongeren thuis weglopen. Ook dan moet iets geregeld worden.

Heel globaal zijn er enkele oorzaken voor een uithuisplaatsing te noemen:

1. Sommige ouders missen de kundigheid om kinderen op te voeden, bijv. door eigen problemen, een handicap of verslaving.

2. Het kan voorkomen dat er geen band gegroeid is tussen ouders en kind, waardoor een kind emotioneel tekort komt, bijv. bij adoptiekinderen, of bij ervaringen van ouders uit eigen verleden.

3. Een kind kan heel moeilijk gedrag vertonen, bijv. een hyperactief kind. Dit gedrag kan de oorzaak, maar ook het gevolg zijn van andere gezinsproblemen.

4. Ook kan een uithuisplaatsing acuut plaatsvinden na het constateren van ernstige mishandeling, of incest, maar tevens als een jongere wegloopt.

In het algemeen is het moeilijk om bij uithuisplaatsingen één oorzaak aan te wijzen. Meestal zijn ouders, tegen wil en dank, in een moeilijke situatie terecht gekomen, soms zijn ze slachtoffer van eigen problemen. Als dan na vergeefse pogingen, om de problemen binnen het gezin op te lossen, een kind of jongere uit huis geplaatst moet worden, is dat een ingrijpende gebeurtenis.

Voor dergelijke situaties heeft De Brug behoefte aan opvanggezinnen, die m.n. jongeren vanaf ca. 12 jaar tijdelijk in hun gezin op willen nemen. Het gaat dan om een periode van maximaal 6 maanden.

Dit vraagt van opvanggezinnen een

flexibele en open instelling. In zeer korte tijd (vaak binnen een week) wordt een jongere geplaatst, waarover slechts heel globaal informatie te geven is.

Belangrijk is dat een jongere na een uithuisplaatsing in een opvanggezin de ruimte krijgt om letterlijk en figuurlijk tot rust te komen. Daarnaast is een luisterend oor en hulp, om inzicht en overzicht te krijgen, nodig.

De bedoeling is om, in de loop van de tijd, m.b.v. de begeleidend maatschappelijk werker, meer zicht te krijgen op de problemen van de jongere zelf en van zijn gezinssituatie, zodat, indien mogelijk, toegewerkt kan worden naar terugkeer naar huis.

Opvangwerk is een boeiende en uitdagende taak, waarbij een opvanggezin een belangrijke schakel kan vormen in de toekomst van een jongere. Dit vraagt een goede voorbereiding. Hierom worden bij De Brug regelmatig informatieavonden georganiseerd, waarbij ook ervaren opvanggezinnen het e.e.a. vertellen.

Verder praten we met gezinnen, die opvangwerk willen gaan doen, vooraf diverse zaken door. Want het is voor ons belangrijk om te weten welke specifieke mogelijkheden en beperkingen een bepaald gezin heeft. Daarmee moet rekening gehouden worden.

Tot slot zouden wij u willen vragen eens na te denken over uw mogelijkheden voor opvangwerk. Denk niet te snel, dat het niets voor u is. We zijn graag bereid u meer informatie te geven en te helpen bij een verdere oriëntatie.

Voor reacties graag contact opnemen met:

Adviesbureau De Brug

tel. 030-433422

t.a.v. Jolanda den Hartog-Kok

reageerde hij op twee artikelen van ds. A. van der Sloot te Drachten-Noord, die in het ND zijn zorg uitlette over het karakter van de komende Vertaling 2000 van het Nederlands Bijbelgenootschap. De redenering van Ds. van der Sloot is als volgt: Als die vertaling verschijnt en het blijkt een ongereformeerde te zijn, is dan het gevaar niet groot – als er geen alternatief voorhanden is – dat met zoveel gretigheid is uitgezien naar de Vertaling 2000, dat eventuele bezwaren op de koop toe worden genomen? Aan het slot van het vraaggesprek verwoordt van Bruggen zijn mening als volgt:

Op dit moment is absoluut niet te zeggen of de Vertaling 2000 een acceptabele kerkbijbel zal zijn. We kunnen wel zeggen dat het van groot belang is dat we – zo mogelijk – één vertaling samen met andere kerken hebben. Dat is van belang voor de liturgie, voor evangelisatie en voor communicatie met andere kerken.

We moeten niet passief afwachten en met een somber gezicht naar de toekomst kijken. We moeten als kerken 'erbij zijn'. Dat hebben de Geref. Kerken te weinig gedaan bij de totstandkoming van de interkerkelijke psalmberijming (IKB). Op het moment dat de IKB werd gemaakt, waren we er niet; toen die klaar was, hadden we kritiek; en op het moment dat we zelf aan de beurt waren, hebben we de helft overgenomen. Dat is toch een heel ongelukkige manoeuvre geweest; laten we het maar eens hardop zeggen. Het had anders kunnen lopen wanneer we er met onze eigen inbreng bij waren gebleven. De synode 1990 van de Geref. Kerken heeft goed gezien dat het belangrijk is erbij te zijn nu er een nieuwe bijbelvertaling gemaakt gaat worden. De eisen die de synode stelt, vind je aardig terug in de richtlijnen die het NGB heeft opgesteld.

Verder moeten we niet vergeten dat het klimaat op dit moment minstens even gunstig is als toen de vertaling van '51 werd gemaakt: Er is inmiddels veel meer vertaaltheorie ontwikkeld. Bovendien zijn experimentele ideeën uitgewoed.

En zorg over kanttekeningen in de vertaling is ook niet terecht. Volgens de richtlijnen gaat het niet om uitleggende kanttekeningen, maar om het vermelden van alternatieve vertalingen, verduidelijking van plaatsnamen e.d. Ik denk dat we dat juist moeten toejuichen. De vertaling van '51 lijkt zo zeker, terwijl ze op sommige punten helemaal niet zo zeker is. Als je in de kanttekeningen tot uitdrukking brengt, dat het ook anders vertaald kan worden, geeft dat steun aan de prediking in de kerkdienst.

Toch zeg ik niet dat we er zeker van zijn dat de Vertaling 2000 acceptabel wordt. Dat hangt nog af van de definitieve vertaalprincipes en van de kwaliteit van het vertaalteam."

Enschede

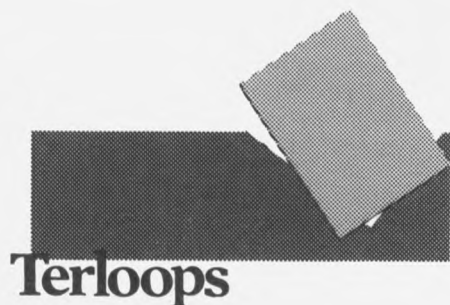
O. Mooiweer

Persschouw

Over een nieuwe Bijbelvertaling

Prof. Dr. J. van Bruggen, Hoogleraar in de NT. vakken aan de Theol. Universiteit van de gereformeerde kerken (vrijgemaakt) te Kampen, heeft in een interview in het 'Nederlands Dagblad' d.d. 30 november 1991 o.a. opgemerkt, dat een exclusief 'vrijgemaakte' Bijbelvertaling voor hem een schrikbeeld is. Hij moet er b.v. niet aan denken, dat tijdens een radiokerkdienst gelezen wordt uit een Bijbelvertaling,

Terloops

P.C. van Wijk, Zaltbommel

Nog eens: Bohnen op Haïti

Ik wil nog even iets meer vertellen over ons verblijf op Haïti. We waren zondags even in de krottenwijk. De schooltjes waren die dag dicht, maar we zijn toch even in een schooltje geweest. In zijn kantoor vertelde de pater ons iets over zijn werk en hij gaf ons enkele folders in verband met zijn aktie 'Bonen voor Bohnen'. De krottenwijk is dicht bij de baai en is 3 kilometer lang. De totale oppervlakte is ongeveer 6 vierkante kilometer. Het kan iets meer zijn, maar ook wat minder. Toen ik hem vroeg hoeveel mensen er 'wonen', antwoordde hij: „Dat weet zelfs God niet.” Het was niet oneerbiedig bedoeld. Hij wilde maar zeggen, dat het onmogelijk is al die mensen te tellen. Het kunnen er 100.000 zijn, maar ook 150.000. De krotten zijn gemiddeld misschien 2 x 3 meter per stuk, ongeveer 6 vierkante meter en een gezin zal bestaan uit gemiddeld 7 of 8 personen.

Over zijn werk schrijft Bohnen o.a. het volgende:

„De laatste jaren ben ik ook veel bezig geweest met herbouwen en bouwen, om voortaan overstromingen te vermijden van het gehele terrein, ook de klassen binnenin moesten één meter worden opgevuld. In plaats van golfplaten worden de daken met beton afgedekt, anders kunnen we steeds opnieuw beginnen na iedere cycloon. De keuken, eetzaal en opslagplaatsen worden verlengd en verbreed. De vier centrale scholen zijn af. De grote lagere school geeft ook lessen in handvaardigheid. De lagere vakschool is voor de oudere leerlingen van de kleine schooltjes. In de grote school wordt ook houtsnijwerk aangeleerd. Er is nu ook drie-jaar middelbaar.”

Bidt God... niet tijdens het winter-regenseizoen...

Op 6 januari 1983 schreef Pater Bohnen over 'Haïti zonder problemen'. Hij wijst er op, dat westerlingen van alles een probleem maken en raadt ze aan de problemen wat te relativiseren. Helpen kan daarbij het maken van een wandeling door de krottenwijk, waar hij werkt. Hij schrijft dan verder:

„Bezoekt U gerust deze krottenwijken. De mensen zullen U vriendelijk

bejegenen. U zult geen last hebben van bedelaars.

Ik zal Uw gids zijn. In dat gewirwar van uiterst smalle steegjes (tevens afwatering) zal ik trachten te vermijden dat U met Uw edelachtbaar hoofd stoot tegen de verroeste golfplaten, scherp uitstekend op de laag hangende daken. Terwijl ik dat doe, is U, beste toerist, druk bezig Uw volle aandacht voortdurend er aan te besteden om, na rijp beraad, te beslissen waar precies U de volgende stap zult nemen om de modderplassen en allerlei andere hindernissen te vermijden. Beproeft eerst of die wankel plankjes van dat bruggetje tegen U zijn opgewassen. Die bruggetjes hier zijn onbetrouwbaar, ze houden stand louter 'uit gewoonte'. Troost U, beste toerist, U zult de eerste niet zijn die ik hier, in zijn volle lengte, lamentabel heb zien vallen. Geen probleem, ogenblikkelijk schieten uit alle kanten, onder luide lamentaties mensen ter hulp om U weer ter been te krijgen, Uw kleren en schoenen te poetsen. Bidt God dat deze wandeling niet plaats grijpe tijdens het winter-regenseizoen. In dat geval zijn laarzen zeer aangewezen.

Alvorens onze wandeling voort te zetten, lieve toerist, verdient U een rustperiode. Ik zoek naar een strategisch schilderachtig plaatsje van waaruit U een breed overzicht van het geheel zult genieten. Troost U dan, U zult niet de eerste toerist zijn die ik, dan en daar, heb zien tranen storten. Ik ben er tegen gehard. In de 28 jaren dat ik zelf in die wijken rondwandele, heb ik leren onderscheid maken tussen 2 categorieën tranen:

1. krokodilletranen, tranen van oprecht maar te gemakkelijk en kortstondig medelijden.

2. tranen van woede, razernij, walging, schaamte, en onmacht tegenover zulk een miserie.

Het is deze tweede categorie die ik U allen, beste lezers, toewens. Denk diep na, beste lezer, alvorens aan zo'n wandeling te beginnen.

Akkoord, U zult er gelukkiger door worden, want het zien van zulk een miserieprobleem zal U bevrijden van de overlast van Uw eigen problemen.

Maar, in zekere zin, zult U er, voor de rest van Uw dagen (die ik U nochtans lang en gelukkig toewens) ongelukkig door worden want van dan af zult U niet meer behoren tot die talrijke kudde van mensen die kunnen doorgaan met zich te verschuilen achter de hoge muur van „Wir haben es nicht gewusst”.

Een lang citaat, maar het overdenken waard.

Want die mensen in Port-au-Prince zijn onze verre naasten.

Ontvangen

Ruard Ganzevoort, Front taal.

In gesprek over de geestelijke wapenrusting.

112 blz., f 14,90

ISBN 9071864297

Uitg. Merweboek, Sliedrecht

Kees van Baardewijk, Kaat, Keet en de Kezen.

Rotterdamse vrouwen in opstand.

75 blz., f 24,75

ISBN 9071097110

Uitg. Bredewold, Wezep

Drs. M.A. van den Berg, De dominee heeft een beroep.

88 blz., f 15,90

ISBN 9061402433

Uitg. De Groot Goudriaan, Kampen

Drs. A.G. Knevel (red.), Jezus, de enige weg.

115 blz., f 18,50

ISBN 9029710268

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Ds. J.H. Velema, Evangelische Oogst.

Een bloemlezing uit E.O.-werk

144 blz., f 24,90

ISBN 9029710454

Uitg. Kok Voorhoeve, Kampen

Jan-Peter van den Toren, 'Van loonsla

Te bestellen door overmaking van
f 19,- op giro 512097

**Gereformeerd Maatschappelijk Werk,
Verantwoord ondernemen.**

32 blz., f 9,-

ISBN 907137114

Uitg. Gereformeerd Maatschappelijk
Werk, Postbus 547, Zwolle.

Te bestellen door overmaking van
f 9,- op giro 512097

G. de Klerk,

Een taak die verrijkt.

Vandaag ouderling zijn.

94 blz., f 15,90

ISBN 9023908260

Uitg. Boekencentrum, Zoetermeer

Hiektje Compagnie-de Vries (tekst en
illustraties),

Sprankeltje

(Voor peuters en kleuters)

f 14,95

ISBN

Uitg. Timothy Books, Best

Onze eigen krant,

jeugdmagazine voor het christelijk
onderwijs.

(f 15,75 ab.)

ISBN

Uitg. Kok Educatief, Kampen

Uit een vreemde stal

Ruth 4:13-17, Matth. 1:1,5,6, Joh. 10:16

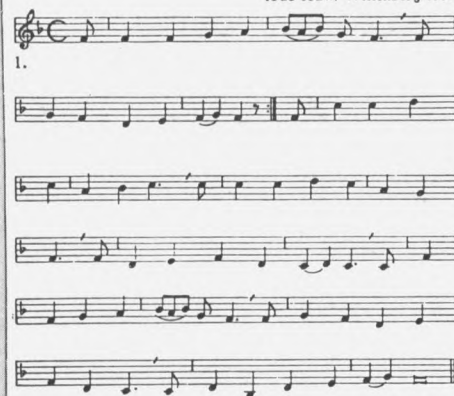
1 In 't huis van brood, in Bethlehem,
waar honger werd geleden,
daar rijpt het graan, daar klinkt een
stem:

de Heer geeft u zijn vrede!
Naömi, wees niet bitter meer:
naar jou heeft omgezien de Heer
en jij zult moeder worden.
Er spruit nieuw leven uit de schoot
van Ruth, je trouwe lotgenoot:
het leven van een Koning.

2 En Ruth, die aan Naömi hing⁰,
jij hebt je land verlaten,
jij koos voor Israels kleine kring
en vond er brood en water.
Jij koos voor Israels God, zo groot,
en vond een sterke bondgenoot¹,
een vorst die jou beschermde.
Er is een losser in het land
en hij gaat voortaan hand in hand
met een van Moabs dochters!

3 Komt, ziet in Bethlehem een kind:
zijn naam is knecht des Heren².
Een Koning, zeer door God bemind,
zal vriendelijk regeren³.
Een Vorst die hongerigen voedt
en die de vreemdeling behoedt.
Een Herdersvorst van schapen
die komen uit een vreemde stal,
van noord en zuid, van overal.
En Jezus zal ze weiden.

15de eeuw./Wittenberg 1533

Melodie: Der Tag der ist so freuden-
reich,

Tekst: Johan Klein

⁰ Ruth = gezellin ¹ Boaz = in hem is sterkte ²
Obed = knecht (de dienende) ³ David = be-
minde, vriend

**Riskante
leefgewoonten
zijn onchristelijk**

**Hoe riskant
vindt U
de alcohol?**

CBD

**CHRISTELIJKE BEWEGING VOOR
DRANKBESTRIJDING**

Antwoordnummer 609, 7300 WB Apeldoorn,
telefoon 055-337466.

Deze maand in Magazine Kerk:

- 156.000 geref. kerkverlaters en hun onverwerkte verleden.
- Het gedwongen vertrek van Israëlpredikant dr. Geert Cohen Stuart.
- Vieze mopjes, 'vrijgemaakten' en 'Gijsenianen': zeven kerknieuwsjournalisten over hun vak.
- De voorzichtige discussie over de positie van de chr. gereformeerde vrouw.
- Koningin Wilhelmina als evangeliste.

**Bel voor een
proefabonnement
(Kerk 3 maanden
voor slechts f 7,50)
03420-10790**

kerk

TE HUUR

Voor de zomer- en wintervakantie ons 6-pers. appartement in
het Tirolerdorp AXAMS, voorzien van een verwarmd zwembad, sauna, stube, en was- en droogmachines.

Voor inlichtingen tel. 01862-2596.

Ned. Geref. Kerk van Rotterdam-Overschie

De nieuwe naam luidt: Nederlands Gereformeerde Kerk van Rotterdam (de toevoeging 'Overschie' vervalt). Onder deze benaming vallen thans 2 wijkgemeenten:

Wijkgemeente Overschie
Predikant ds G. de Lange, Adrianalaan 162, 3053 MG Rotterdam, tel. 010-4225009.

Wijkscriba:
W. Wijnia, Brinkmanstraat 10, 3067 TA Rotterdam, tel. 010-4203621

Wijkgemeente Oost
Predikant ds L.G. Compagnie; adres vanaf 23 december a.s.: A. van 's-Gravensandestraat 86, 3067 KA Rotterdam, tel. 010-4204458.

Wijkscriba:
G.J. Bink, Hertenkruid 6, 2914 TD Nieuwerkerk a/d/ IJssel, tel. 01803-13281

Scriba Alg. Zaken is G. Stok, Van Beethovensingel 13, 3055 JE Rotterdam, tel. 010-4610918.

EvTa (Stichting Evangelische Toerusting Afrika)

postadres: Ernst Casimirlaan 36, 9717 AX Groningen.
tel: 050-136380

Het bestuur van de Stichting EvTa is blij U weer een jaarverslag te kunnen aanbieden. Er is niet zoveel nieuws dat wij een jaarvergadering nodig achten. Mocht U toch vragen hebben, dan zijn wij altijd bereid U inlichtingen te verschaffen: een telefoontje of briefje naar een van de bestuursleden wordt met liefde beantwoord. Om onkosten te besparen sturen wij U dit verslag pas nu; een brief in deze periode is wenselijk vanwege de giften die nog nodig zijn om het werk voort te zetten. Eind november 1990 deden wij een oproep aan U. Voor ons is december altijd een *spannende tijd*, omdat dan pas de giften binnen komen die de begroting sluitend moeten maken. De oproep van vorig jaar was niet tevergeefs; er is mild gegeven. Hiervoor zijn wij heel dankbaar. Wilt U ons ook nu niet vergeten? Uw gift is nodig.

Nog altijd is het mogelijk om de kunstkaarten van bananeblad te bestellen. De ouders van Jeanette hebben weer een stapel uit Rwanda meegenomen!

Door het overmaken van f 10,- of een veelvoud daarvan op een van de rekeningnummers van de Stichting, met vermelding van 'Kunstkaarten', ontvangt U een set van 4 kaarten. Het is ook mogelijk om *kerstkaarten van bananeblad* te bestellen. Uiteraard moet dit speciaal aangegeven worden. Door de aanschaf van deze kaarten steunt U onze fondsen. Uw gebed en Uw financiële bijdrage blijft in onze kleine Stichting heel noodzakelijk.

Met vriendelijke groeten,
W.C.D. Wieringa-Bremmer, secretaris

Bestuursleden:

N.J. Nieboer, Yde, Voorzitter
W.C.D. Wieringa-Bremmer, Groningen, secretaris
A. Hengelaar, Eck en Wiel, penningmeester
J. Breukelaar, Amstelveen, lid
A. van Kampen-Jongeling, Eck en Wiel, lid
I.H. Stamhuis, Ouderkerk a/d/Amstel, lid

Rekeningen van de Stichting EvTa
Bank: 33 03 03 724, Rabobank Maurik
Giro: 9710

Jaarverslag juni 1990-oktober 1991

In de bovengenoemde periode, die iets meer dan een jaar beslaat, heeft er van alles in de wereld plaatsgevonden. De ontwikkelingen in Oost-Europa worden in ons land nauwlettend gevolgd. Zelfs de familie Westerkamp heeft op de terugweg van hun verlof iets van de sfeer in Moskou kunnen proeven, doordat hun reis een onderbreking van een dag en nacht in Moskou had. Nog maar nauwelijks in Rwanda weer gesetteld, brak ook daar een burgeroorlog uit. Een oorlog, waarvan nog steeds de naweeën merkbaar zijn in het dagelijks leven. Het verlof van de familie Westerkamp viel in de periode half juli en tot half september 1990. Dit zijn de vakantie maanden in Rwanda, waarin het werk op de Ecole de Théologie stil ligt en de kinderen vrij van school hebben. Deze maanden zijn ook de vakantiemaanden in Nederland, zodat het voor het echtpaar Westerkamp moeilijker was om in verschillende plaatsen over hun werk te vertellen en voor Dick om te preken. Gelukkig kon in de eerste week van september toch nog het een en ander gerealiseerd worden. Op de jaarvergadering van 5 september 1990 vertoonden Dick en Jeanette dia's, waarbij een persoonlijk verslag over het werk en het verblijf in Rwanda gegeven werd.

Het was voor de aanwezigen ook mogelijk produkten uit Rwanda aan te schaffen: op deze manier werd er op kleine schaal hulp aan mensen in de Derde Wereld verschaft. De produkten waren namelijk door Dick en Jeanette aan de deur gekocht van handwerklieden die komen venten, of gemaakt door kleine handelscoöperaties in Butare.

Terug in Rwanda brak dus een burger-

oorlog uit. Het gonsde in Nederland van de geruchten en er bestond nauw telefonisch contact met de familie Westerkamp. Soms liep dit contact via familie in Duitsland, omdat de aansluiting met Nederland niet lukte.

De oorlogsplek lag in het noorden van Rwanda en Butare ligt in het zuiden. Er kwam een avondklok en er werd een aantal produkten, waaronder benzine, zeer schaars.

Speciaal in de periode van de burgeroorlog in Rwanda is er goed contact geweest met het Zendingscentrum van de Geref. Kerken in Nederland, mede vanwege haar nauwe contacten met de kerk in Rwanda.

Het werk aan de Ecole de Théologie werd wel weer hervat, gelukkig kwamen de studenten weer terug na de vakantie. Dick en Jeannette hebben zich ingezet voor een collega-docent, die geruime tijd in de gevangenis gezeten heeft.

In de loop van het jaar is er naast de bijbelschool een theologische faculteit begonnen. De studenten daaraan hebben een hoger middelbaar onderwijs gevolgd aan de bijbelschool. Ook Dick en Jeannette hebben een plaats op het college-rooster gekregen, hetgeen een taakverzwaring van hun werk betekent.

Afgelopen zomer heeft Dick zich in de vakantie-periode ingezet voor de reorganisatie van de bibliotheek, die chaotisch gerangschikt was. Verder heeft de familie Westerkamp een zendelingencongres bezocht, samen met Jeanette's ouders die in de vakantie een aantal weken in Rwanda geweest zijn.

Het bestuur van de Stichting EvTa heeft in de beschreven periode vier keer vergaderd. Tussendoor kon het een en ander telefonisch geregeld worden, wat in verband met de zeer uiteenlopende woonplaatsen van de verschillende bestuursleden wel een uitkomst was. Ten tijde van het verlof van de familie Westerkamp zijn er twee ontmoetingen van het bestuur met de verlofkomers geweest.

In dezelfde periode is er 3 keer een (rondzend)brief en 1 jaarverslag verstuurd. De stukjes 'Groeten uit Rwanda' in Opbouw, het contactorgaan van de Ned. Geref. Kerken bleef een graag gelezen bijdrage. Jeannette schrijft deze stukjes speciaal voor kinderen: ze worden ook regelmatig in verteldiensten of andere kerkelijke activiteiten gebruikt. Op die manier raken ook kinderen meer betrokken bij verschillende facetten van het zendingswerk.

Uitgezonden gastdocenten van de commissie Bangui hebben in Opbouw artikelen geschreven over hun verblijf in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Zo konden wij in Nederland meeleven met hun ervaringen met het lesgeven

zegt. Ondanks de oorlog bleef het mogelijk in Rwanda te wonen en te werken.

Ook de uitzendingen van de commissie Bangui zijn vruchtbaar voor het werk in Bangui en in het werk van de uitgezonden predikanten hier.

Deze uitzending kan alleen in stand blijven door Uw gebed en financiële bijdrage; in de afgelopen periode waren beide duidelijk aanwezig.

W.C.D. Wierenga-Bremmer,
secretaris Commissie Bangui

Comité van aanbeveling:

ds. G. van den Brink, Veenendaal
ds. F. van Deursen, Wezep
mr. dr. J. Meulink, Enschede
prof. dr. A. Troost, Amsterdam

Verslag over april 1990-oktober 1991

In het cursusjaar 1990-1991 konden opnieuw twee Nederlandse predikanten gastcolleges verzorgen aan de FATEB, de Faculté de Théologie Evangélique de Bangui in de Centraal-Afrikaanse Republiek. Drs A. van der Dussen (Eindhoven) – twee maal eerder in Bangui – en dr. G.C. den Hertog, predikant van de Chr. Geref. Kerk van Leiden, doceerden in mei 1991 dogmatiek (respectievelijk over de leer van de Heilige Geest bij Calvijn en over 'vrijheid' met name bij Luther; met afsluitend tentamen).

De commissie is blij met de medewerking van christelijk gereformeerde zijde en met de brede steun die zij zowel kerkelijk als particulier ondervindt.

Het is op dit moment nog onzeker, of de FATEB tijdens het komende cursusjaar opnieuw twee docenten (drs. H. de Jong, Zeist; drs. A.M. van Leeuwen, Dronten) kan ontvangen. In september jl. had de commissie een onderhoud met dr. Zokoué, rector van de FATEB, die op doorreis Nederland aandeed. Hij bevestigde, dat de faculteit met het oog op de gewenste uitbouw van het onderwijs (Afrikaanse) full-time krachten prefereert boven kort-blijvende gastdocenten. De FATEB lijkt in de toekomst meer gebaat bij onze financiële steun. De commissie beraadt zich over eventuele financiële adoptie van een Afrikaanse full-timer en onderzoekt tegelijk de mogelijkheid om een Nederlandse gastdocent voor langere tijd – één of twee jaar – uit te zenden. Het laatste stemt het meest overeen met het oorspronkelijke oogmerk van de commissie om een *theologische* handreiking te doen.

Dr Karel van der Toorn, man van het eerste uur, zag zich genooddaakt af te treden als commissielid. We zijn hem dankbaar voor initiatief en opzet. Drs. Freddy Gerkema uit Bilthoven heeft het voorzitterschap overgenomen.

W. Janse, secretaris,
Leiden/Oegstgeest

N.B. Vlak voor het ter perse gaan van het jaarverslag, bereikte ons het bericht dat de FATEB het komende cursusjaar toch graag gebruik maakt van

de kennis van de twee genoemde predikanten, zodat een uitzending in het cursusjaar 91-92 toch zal plaatsvinden.

Financieel verslag St. Evangelische Toerusting Afrika – 1990

Beschikbaar op 1.1 1990

Beginsaldo Rwanda	f 35.866,27
Beginsaldo Bangui	f 2.017,78
Beginsaldo Tanzania	f 6.162,15
Beginsaldo	f 44.046,20

Ontvangsten:

Projekt Rwanda	f 27.973,50
Projekt Bangui	f 3.092,75
Projekt Tanzania	f 1.370,--
Giften algemeen	f 17.101,32
Verkoop kaarten	f 1.746,--
Rente	f 1.036,92
	<u>f 52.320,49</u>
	f 96.399,69

Uitgaven:

Projekt Rwanda	f 49.291,44
Projekt Bangui	f 5.824,30
Onkosten in Nederland	f 1.663,09
	<u>f 56.778,83</u>

Beschikbaar op 31.12.1990:

Rwanda	f 29.876,81
Bangui	f 2.135,10
Tanzania	f 7.575,95
	<u>f 39.587,86</u>

1. De onkosten in Nederland zijn in mindering gebracht op de giften zonder bestemming.
2. De giften zonder bestemming zijn voor het overige toegekend aan de projecten Bangui (f 2.750,--) en Rwanda.
3. De rente is naar rato van de projektontvangst verdeeld over de projecten.
4. Het eindsaldo Rwanda geeft een vertekend beeld, omdat in het boekjaar f 5.790,-- is vooruitbetaald voor 1991.

Het verslag is gecontroleerd en in orde bevonden door de heer L. Boonstra, lid van de Ned. Geref. Kerk te Eck en Wiel.

Ontmoetingsdag voor Chr. Geref. en Ned. Geref. ambtsdragers en belangstellenden, 4 april 1992, Emmeloord

Op zaterdag 4 april 1992 is de derde landelijke ontmoetingsdag gepland van ambtsdragers van de Christelijke gereformeerde en Nederlands Gereformeerde Kerken. Ook gemeentelieden zijn van harte welkom. Plaats van samenkomst is gebouw 'De Ontmoeting' te Emmeloord van 10.00 tot 16.00 uur. Thema: 'Samenwerking in eenheid, eenheid in samenwerking'. De kerkeraden ontvangen over enige tijd uitvoerige informatie.

Ede

G. Bronsveld uit Utrecht heeft het parttime beroep uit Ede aangenomen.

Bijbel en wetenschap (tijdschrift Evangelische Hogeschool)

Decembern timer Bijbel & Wetenschap:

Special over Herman Dooyeweerd.

Amersfoort – Herman Dooyeweerd is een door prof.dr. G.E. Langemeijer, procureur-generaal bij de Hoge Raad, aangeduid als 'de oorspronkelijkste wijsgeer die Nederland ooit heeft voortgebracht'. Het 150e nummer van het maandblad Bijbel & Wetenschap is geheel aan deze christen-denker gewijd.

Centraal in dit jubileumnummer van Bijbel & Wetenschap staat een lezing van prof.dr. H. Dooyeweerd, die hij in 1953 te Montpellier in de Franse taal gehouden heeft. Deze lezing, getiteld: 'De secularisatie van de wetenschap' is nog niet eerder in het Nederlands vertaald. Dooyeweerds betoog heeft 38 jaar na dato nog niets aan actualiteit ingeboet. Verder in dit nummer een interview met Dooyeweerd-leerling prof.dr. A. Troost, die stelt: „Dooyeweerd heeft zijn tijd niet meegehad. Eigenlijk past hij

Romeinen 8:18 e.v.

Ik ben er zelfs van overtuigd, dat het lijden van deze tijd niet opweegt tegen de heerlijkheid waarvan ons de openbaring te wachten staat.

Na een geduldig gedragen lijden werd op de morgen van 2 december van ons weggenomen, in de volle zekerheid van het geloof, mijn lieve, zorgzame man en onze lieve vader

JAN HUMMELEN

op de leeftijd van 56 jaar.

Heerde: E.J. Hummelen-Augustijn

Ede: R.J. Hummelen

Ede: J.E. Hummelen

Heerde: J.C. Rorije-Hummelen

B. Rorije

Heerde: C.M. Hummelen

2 december 1991
De Pagenberg 51
8181 ZG Heerde

De begrafenis heeft inmiddels plaatsgevonden.

Zalig zijn de doden, die in de Here sterven.

Openb. 14:13a

Na een langdurige ziekte overleed op 2 december 1991 mijn geliefde schoonzoon, onze zwager en oom

JAN HUMMELEN

op de leeftijd van 56 jaar.

Hij is verlost, God heeft hem welgedaan.

Heerde: J. Augustijn-Willemstein

Nieuwegein: C. Augustijn

D. Augustijn-van der Linden

Arnhem: N.C. Dost-Augustijn

D. Dost

Sleggerda: J.M. de Jong-Augustijn

A.J. de Jong

Emmeloord: B.P. Diederiks-Krebs

J. Diederiks

Rucphen: M.J. Augustijn

B. Augustijn-Vos

Leiderdorp: G.M. Augustijn

J.G. Augustijn-van Wijk

Nichten en neven

*Ik geloof: de vergeving van de zonden
opstanding van het vlees
en een eeuwig leven.*

Met die zekerheid is in Jezus ontslapen onze zo lieve zus, schoonzus en tante

CHRISTINA MARTHA MULDER-LUTH

Geboren te Zuidhorn op 13 februari 1915.

Getrouwd geweest met Andries Mulder, † 11 mei 1980.

Rijswijk: T.A. Vegter-Luth

Zeist: G.G. Luth-Wierenga

Uithuizen: R.H. Luth

P.C. Luth-Hoff

Haren: R. Huizing

C.J. Huizing-Ronner

Neven en nichten

9752 GC Haren, 29 november 1991
P.C. Hooftlaan 53

Op woensdag 4 december 1991 hebben we Chris als een graankorrel aan de aarde toevertrouwd naast André op de begraafplaats bij de Nederlands Hervormde Kerk te Sappemeer.

Voor uw medeleven tijdens de ziekte en na het overlijden van mijn geliefde man, onze lieve vader, groot- en overgrootvader

ARIE 'T HART

zeggen wij u hartelijk dank.

H. 't Hart-Weltevrede

Kinderen, klein- en

achterkleinkinderen

Maassluis, december 1991

De **STICHTING ELISABETHBODE – RUURLO**,

die ten dienste van het evangelisatiewerk het weekblad de Elisabethbode uitgeeft, wil graag in contact komen met een

medewerker voor de buitendienst

Van deze medewerker wordt gevraagd dat hij/zij:

- de doelstelling van de stichting onderschrijft (de verbreiding van het evangelie van Jezus Christus, onder andere door middel van de verspreiding van een weekblad);
- een opleiding heeft op HBO- of gelijkwaardig niveau;
- op de hoogte is met de situaties op kerkelijk gebied in Nederland;
- zelfstandig kan werken;
- goede contactuele eigenschappen heeft en in staat is te adviseren bij het opzetten van plaatselijk EB-werk;
- de leeftijd heeft van 30 jaar of ouder

De salariëring van deze functie is aangepast aan de rechtspositieregeling voor medewerkers in algemene dienst van de Gereformeerde Kerken in Nederland.

Indien uw belangstelling gewekt is, en u vindt dat u past in bovengenoemde voorwaarden, dan ontvangen wij uw reactie graag schriftelijk, binnen 14 dagen na verschijning van dit blad, gericht aan de Stichting.

Voor inlichtingen kunt u zich evt. wenden tot de heer M.R. Pleizier, directeur van de Stichting.

STICHTING ELISABETHBODE

Postbus 2 – 7260 AA Ruurlo

Telefoon: 05735-2233

Somber zijn – denken uw geloofsvrijheid kwijt te raken – het gevoel hebben er niet meer tegen te kunnen – 't zit u tegen en u wilt niet langer meer wachten om uw leven vorm te geven...

Loop niet door... Praat eens met een hulp...

Psychologische advisering op basis van Filip. 2